

วิวัฒนาการ และบทบาททางการเมือง

ของหนังสือพิมพ์ไทยในระยะก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง

ก่อนที่จะถึงสมัยไทยจะเรียนรู้ถึงสิ่งที่เรียกว่า "หนังสือพิมพ์" เราเคยมีแต่ "ใบบอก" ในฐานะที่เป็นสื่อสารมวลชนชนิดเดียวที่รัฐบาลใช้ในการติดต่อกับประชาชน กล่าว คือ เมื่อพระมหากษัตริย์ทรงมีพระราชประสงค์จะประกาศพระบรมราชโองการ ให้ประชาชนได้รับไปถือปฏิบัติ พระอัครราชมนตรีหน้ารับสนองพระราชโองการ จารึกและเรียบเรียงข้อความถวาย โดยตั้งข้อความเป็น ๕ หลัก คือ ๑. วัน เดือน ปี ที่ตั้ง ๒. นามผู้ตั้ง ๓. กล่าวถึงคดีอันเป็นมูลเหตุแห่งประกาศนั้น ๔. พระราชวินิจฉัย ๕. ขอบัญญัติพระราชนิยมที่ให้ประกาศ ส่วนการประกาศเป็นหน้าที่กรมพระสุรัสวดีที่จะคัดสำเนาประกาศแจกจ่ายไปยังกรมต่าง ๆ ทุกกรม กระทรวงมหาดไทย กระทรวงกลาโหม ซึ่งเป็นผู้บังคับบัญชาหัวเมืองต่าง ๆ เป็นผู้คัดสำเนาที่ได้รับแจกจ่ายไปตามหัวเมืองต่าง ๆ ซึ่งขึ้นอยู่กับกรมนั้น ๆ อีกทีหนึ่ง ในกรุงเทพฯ และหัวเมือง นายอำเภอ และกำนัน จะเป็นเจ้าหน้าที่ "ตีพิมพ์ร้องเฝ้า" เรียกประชุมราษฎรเพื่อรับรู้อำนาจพระบรมราชโองการนั้น ๆ (๑)

อย่างไรก็ดี "ใบบอก" ดังกล่าวมีลักษณะเป็นคำสั่งหรือกฎหมาย จึงเป็นเรื่องการสื่อสารจากเบื้องบนไปสู่เบื้องล่างทางเดียวเท่านั้น ข้าราชการและประชาชนจะมีโอกาสสื่อสารความคิดเห็น หรือเรื่องเดือดร้อนของตนกลับมาสู่ผู้ปกครองก็โดยการถวายฎีกา หรือการส่งบัตรสนเท่ห์ เพื่อร้องเรียนขอความเป็นธรรม ซึ่งในทางปฏิบัติแล้วก็ไม่ค่อยมีผู้ใดกล้าทำมากนัก เพราะการที่บ้านเมืองยังอยู่ในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราช มีกรมแบ่งอำนาจการปกครองลดหลั่นกันลงมาเป็นชั้น ๆ ผู้น้อยยังไม่ค่อยแน่ใจว่าขอเสนอของตนจะมีโอกาสได้รับพิจารณาหรือจะมีปฏิกริยาไปในทางตรงข้ามหรือไม่ เทียนวรรณ (ถ.ว.ด.) วัฒนโก นักหนังสือพิมพ์และทนายความผู้มื่อชื่อเสียง ในสมัยรัชกาลที่ ๕ ได้กล่าวถึงการถวายฎีกาในสมัยก่อนว่า

๑. กรมศิลปากร, ประชุมประกาศรัชกาลที่ ๔ พ.ศ. ๒๓๘๔ - ๒๔๐๔, (ธนบุรี : โรงพิมพ์

....ปางกอนกฎหมาย และธรรมเนียมโบราณ คนยากแทบจะหาของ
 หายใจไม่ไค้ กตหัวไซ้ และบังคับเลือดตากระเด็นก็กระทำการและ
 อยู่ควยกันไค้.... ในสมัยกอนใครจะถวายฎีกา ต้องรับอาญาตี
 หลัง ๓๐ ทีกอน เสีย เงิน ๓ คำดิ่ง จึงจะยอมให้ตักลง จึงจะเสด็จ
 พระเจ้าแผ่นดินก็มีทรงทราบความร้ายไค้.... (๒)

ต่อมาหนังสือพิมพ์ไค้ถือกำเนิดขึ้นแลวนั้นแหละ ประชาชนจึงได้มีโอกาสอาศัย
 หนังสือพิมพ์เป็นเครื่องมือร้องเรียนราชการถึงความเดือดร้อนของตนมากถึงกับต้องมีพระราช
 กำหนดห้าม ซึ่งจะไค้กล่าวต่อไป

กิจการหนังสือพิมพ์เริ่มเกิดขึ้นในปลายรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้า
 อยู่หัว เมื่อ คอกเตอร์แดน บีช บรัดเลย์ (Dan Beach Bradley) มีชชันนารี
 อเมริกัน ไค้นำเครื่องพิมพ์จากสิงคโปร์ เขามายังกรุงเทพฯและไค้ออกหนังสือพิมพ์ภาษาไทย
 ฉบับแรก คือ บางกอกรีกอร์คเคอร์ เมื่อ พ.ศ. ๒๓๘๗ การที่ผู้ดำเนินการหนังสือพิมพ์ฉบับ
 แรกเป็นชาวต่างประเทศนั้น ทำให้เกิดความขัดข้อง เกิดเหตุคนไทยจึงไม่ไค้ตระหนักถึงความ
 สำคัญของหนังสือพิมพ์เสียแต่แรก ซึ่งอาจสรุปไค้ควยเหตุผลดังนี้

ประการแรก หนังสือพิมพ์จะเริ่มต้นและเจริญขึ้นไค้ประชาชนในสังคมนั้นจะต้อง
 ได้รับการศึกษาเพียงพอที่จะเกิดความสนใจ และตระหนักในหน้าที่และความรับผิดชอบของตน
 อยู่ในสังคม การศึกษาของประชาชนยังอยู่ในวงจำกัดเฉพาะในหมู่เจ้านาย และขุนนางเท่านั้น
 จำนวนผู้นอกเขียนไค้มีน้อย ทำให้ประชาชนส่วนใหญ่ไม่มีความตื่นตัวในทางการเมืองและ
 ยอมรับการกระทำของรัฐบาลในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชโดยไม่ไค้โต้แย้ง ทั้งวัฒนธรรมและ
 ประเพณีดั้งเดิมของไทย ก็ไม่เชื่ออำนาจให้เกิดการสื่อสารจากข้างล่างขึ้นไปข้างบน ถึงจะ
 เห็นไค้จากคำพังเพย เช่น "เกิดตามรอยเท้าผู้ใหญ่สุนัขไม่กัด" หรือ "เจ้าว่างามก็ว่างาม

๒. สงบ สุริยินทร์, เทียนวรรณ, (พระนคร : สำนักพิมพ์สุริยินทร์, ๒๕๐๘) หน้า ๑๒๘.
 (ผู้เขียนไค้ขอเท็จจริงมาจาก ศตวรรษวิภาคพจนกิจ แต่ไม่ไค้อาจหลักฐานความมาจากฉบับไค้)

ไปตามเจ้า" ทำให้ประชาชนไม่คาดหวังที่จะเรียกร้องสิทธิ หรือการปกครองชนิดที่ตนพึงได้รับจากรัฐบาล หนังสือพิมพ์ซึ่งจะมาเป็นเครื่องมือรับใช้ความต้องการดังกล่าว จึงยังไม่ได้เกิดขึ้น

ประการที่สอง หนังสือพิมพ์เป็นผลผลิตจากการพัฒนาทางการศึกษาและวิทยาการของประเทศตะวันตก จึงเป็นของใหม่ที่ประชาชนไทยไม่เคยล่วงรู้ เพราะแม้จะมีการติดต่อกับชาวต่างประเทศมาก่อนหน้านั้นบางก็เป็นไปอย่างจำกัด เพื่อจุดประสงค์ทางการค้าเป็นส่วนใหญ่ การรับความคิดและวัฒนธรรมตะวันตก เพิ่งมาเริ่มขึ้นอย่างจริงจังในรัชกาลที่ ๕ เมื่อรัฐบาลเห็นความจำเป็นที่จะต้องปฏิรูปสังคมซึ่งล่าช้าให้ก้าวหน้าไปทัดเทียมอารยะประเทศ ดังนั้น จึงเป็นธรรมชาติที่ความริเริ่มในเรื่องการพิมพ์หนังสือและหนังสือพิมพ์จะมาจากชาวต่างประเทศ ดังจะเห็นได้ว่า แม้แต่ผู้ที่ประดิษฐ์แทนพิมพ์ภาษาไทยก็เป็นชาวต่างประเทศเช่นกัน (๓)

ความสำเร็จในการผลิตแทนพิมพ์ขึ้นเอง ที่เป็นปัจจัยสำคัญทำให้การออกหนังสือพิมพ์เป็นไปได้ หนังสือพิมพ์จึงเริ่มมีขึ้นตั้งแต่ปลายรัชกาลที่ ๓ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ทั้งที่สถานการณ์โดยทั่วไป ก็ยังไม่พร้อมสำหรับการออกหนังสือพิมพ์เท่าใดนัก แต่เนื่องจากผู้ดำเนินการในระยะแรก มีจุดประสงค์ในการออกหนังสือพิมพ์เพื่อเผยแพร่ศาสนาเป็นหลัก จึงพร้อมที่จะดำเนินการแม้ว่าจะเสี่ยงกับการขาดทุน

หลังจากที่ออกหนังสือพิมพ์ฉบับแรก ๆ ระยะเวลาหนึ่ง ต่อมาได้วิวัฒนาการมาเป็นหนังสือพิมพ์ค้าเนื้องานโดยเชื้อพระวงศ์และขุนนาง และเอกชนตามลำดับ การพิจารณาวิวัฒนาการของหนังสือพิมพ์ในค่านิยมการนี้ ทำให้เห็นถึงจุดมุ่งหมาย และความเปลี่ยนแปลงในวงการหนังสือพิมพ์ได้ชัดเจนมากขึ้น ผู้เขียนจึงได้แบ่งการวิเคราะห์บทบาทของหนังสือพิมพ์ ในสมัยก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครองตามลักษณะของผู้ดำเนินการ เป็นหัวข้อดังต่อไปนี้

๓. (ดูรายละเอียด) กำธร สติรกุล, "ประวัติการพิมพ์ในเมืองไทย" อนุสรณ์งานแสดงการพิมพ์แห่งประเทศไทย ครั้งที่ ๑, หน้า ๕๖ - ๕๘ และ ๖๑ - ๖๒.

- หนังสือพิมพ์ของชาวต่างประเทศ ตั้งแต่ปลายรัชกาลที่ ๓ และรัชกาลที่ ๔
 - หนังสือพิมพ์ที่ดำเนินงานโดยเชื้อพระวงศ์และขุนนางสมัยรัชกาลที่ ๔ และรัชกาลที่ ๕
 - หนังสือพิมพ์ที่ดำเนินการโดยเอกชนในปลายรัชกาลที่ ๕ ถึง ๖
- โดยตอนสุดท้ายจะกล่าวถึง

บทบาทของหนังสือพิมพ์ไทย ในฐานะที่เป็นผู้ช่วยฟื้นฟูพื้นฐานทางประชาธิปไตยในรัชกาลที่ ๗

หนังสือพิมพ์ภายใต้การดำเนินงานของชาวต่างประเทศในรัชกาลที่ ๓ - ๔

ผู้ดำเนินการหนังสือพิมพ์ในระยะนี้ เป็นพวกมิชชันนารีอเมริกันเป็นส่วนใหญ่และจุดประสงค์สำคัญข้อหนึ่ง คือการเผยแพร่ศาสนาโดยทางหนังสือพิมพ์ แต่ในขณะเดียวกันก็ได้บรรจุความเห็นในคานตาง ๆ ความรู้เกี่ยวกับเมืองไทย ชาวเกี่ยวกับสินค้า ซึ่งนับเป็นการเริ่มคณวาทฐานกิจการหนังสือพิมพ์ และมีส่วนช่วยให้คนไทยเรียนรู้ถึงลักษณะและหน้าที่ของหนังสือพิมพ์ได้ไม่น้อย

หนังสือพิมพ์ของชาวต่างประเทศในระยะนี้ที่ควรกล่าวถึงคือ บางกอกรีคอร์เดอร์ ของหมอบรัดเลย์ ฉบับปฐมฤกษ์ออกเมื่อ ^{วันที่} ๔ กรกฎาคม ๒๓๘๗ (๔) และเริ่มเข้าไปมีบทบาททางการเมือง กล่าวคือ หมอบรัดเลย์เขียนบทความประณามความประพฤติของนายโอบาเว็ค กงสุลฝรั่งเศส ว่าประพฤติไม่สมกับเป็นทูตของพระเจ้าหลุยส์แห่งฝรั่งเศส เพราะนายโอบาเว็คพยายามเข้าเฝ้าพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ขณะเสด็จพระราชดำเนินกลับจากพระอารามหลวงเพื่อทูลขอให้ออก เจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์ ออกจากกรมการปักเขต ไทย - อินโดจีนของฝรั่งเศส เพราะเป็นที่รู้จักอยู่ว่าท่านเป็นผู้มีความสามารถมาก นายโอบาเว็ค จึงเกรงว่าฝรั่งเศสจะได้รับผลประโยชน์น้อยกว่าที่ควรจะได้ บทความนี้ทำให้หมอบรัดเลย์แพคคี ต้องเสียเงินค่าปรับมากมาย แต่อย่างไรก็ดี มีประชาชนชาวไทยหลายคน

๔. บัณฑิตยสภา, รายงานหนังสือชาวซึ่งออกเป็นระยะในประเทศสยาม, (พิมพ์ในงานพระศพ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าแฉะไชย ^{ครุฑ} ^{พร} ปัญญาสมถาวร, พระนคร: โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, พ.ศ. ๒๔๗๒) หน้า ๒.

ไ้เล็งเห็นถึงความหวังดีของหมอบรัดเลย์ที่มีต่อประเทศไทย ไ้ช่วยกันออกเงินเสียค่าปรับ
ให้ (5)

หนังสือพิมพ์ที่มีบทบาทน่าสนใจ ฉบับต่อมาคือ จดหมายเทศุสยามสมัย เนื่องจาก
หมอสมิธ (Samuel John Smith) ผู้ดำเนินการ เป็นบุคคลที่สนใจในปัญหาสังคม และ
ความเจริญของบ้านเมืองอยู่มาก จดหมายเทศุสยามสมัย จึงเป็นเสมือนกระจกฉายให้เห็นภาวะ
ของสังคมไทย ในระหว่างปี พ.ศ.2411 ถึง 2429 ไ้ดีกว่าหนังสือพิมพ์ของหมอบรัดเลย์(6)
และลงบทความแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการบ้านการเมือง และจดหมายร้องทุกข์ของประชาชน
ที่ได้รับความเดือดร้อน

หนังสือพิมพ์ สยามออบเซอร์เวอร์ ของทิลลิเกี (Tilleke) (7) และวอร์ด
(Ward) ไ้เข้าไปมีส่วนแสดงความคิดเห็นในทางการเมืองอย่างชัดเจน โดยพิมพ์ข้อความ
ไว้ที่หน้า 1 ประจำว่า "ฝรั่งเสสยังไม่ออกไปจากจันทบูรณขณะนี้ แต่สักวันหนึ่งข้างหน้าเขาต้อง
ออกไปแน่ ๆ (8)"

เป็นที่น่าสังเกตว่า ในสมัยดังกล่าวคำว่า หนังสือพิมพ์นั้น ใช้คำว่า "จดหมายเทศุ"
แทนด้วย ซึ่งแสดงให้เห็นถึงลักษณะหนึ่งของหนังสือพิมพ์ในยุคนั้นว่าเป็นผู้บันทึกเรื่องราว และ
เหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นนอกเหนือจากการเสนอความคิดเห็นทางการเมือง

-
5. ขจร สุขพานิช, "หมอบรัดเลย์และมิชชันนารีอเมริกัน" เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้า
พระจอมเกล้า (พระนคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2497) หน้า 157.
 6. ขจร สุขพานิช, "จดหมายเทศุสยามสมัยของหมอสมิธ", ก้าวแรกของหนังสือพิมพ์ใน
ประเทศไทย (พิมพ์ในงานศพนางชิต ชุมไพโรจน์, พระนคร : โรงพิมพ์อักษรสมัย)
หน้า 86.
 7. สัมภาษณ์ สติศย์ เสมานิล, นักหนังสือพิมพ์อาวุโส, 13 มีนาคม 2516, ไ้ความเพิ่มเติม
ว่า ชื่อเต็มคือ แอดเฟรด จี. ทิลลิเกี เป็นชาวสิงหล เนติบัณฑิตอังกฤษ ตั้งสำนักนายความ
ชื่อ ทิลลิเกีและกิบบินส์ (เดี๋ยวนี้ก็ยังอยู่) ภายหลังเข้ารับราชการไ้เป็นถึงอธิบดีกรมอัยการ
มีบรรดาศักดิ์ พระยาอรรณการประสิทธิ์ ต้นสกุล "คณะทิลลิเก"
 8. เสลา เรชะรุจิ, หนึ่งศตวรรษหนังสือพิมพ์ไทย (พระนคร : โรงพิมพ์อักษรบริการ, 2510)
หน้า 11.

เมื่อพิจารณาถึงทัศนคติของรัฐบาลตอบหาของหนังสือพิมพ์ในสังคม จะเห็น
 ไคว่ ในระยะเริ่มแรก พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพอพระทัยในกิจการ
 หนังสือพิมพ์ บางกอกรีกอรรถเคอ อยู่บ้าง เพราะในระยะแรก ๆ หนังสือพิมพ์ฉบับนี้ยังมิ
 ใดแสดงความคิดเห็นทางการเมืองมากเท่าระยะหลัง ๆ ซึ่งลงบทความทางการเมืองมาก
 ขึ้น หมอบรัดเลย์เองก็รู้สึกถึงข้อเท็จจริงนี้ ดังจะเห็นได้จากคำปรารภ

... จดหมายเหตุในที่นี้เป็นที่สุดเล่ม ๒ จะไม่ทำต่อไปอีก
 เพราะขาดทุนมาก เป็นการลำบากใจเราเหลือทน ข้าพเจ้า
 เห็นว่า คอเวอรแมนท์ไทย ไม่สู้ชอบในการลงพิมพ์จดหมาย
 เหตุ ถ้าคอเวอรแมนท์ชอบแต่โปรดการนี้ เหมือนคอเวอร-
 แมนท์ อเมริกา ได้โปรดการพิมพ์จดหมายเหตุนั้น เห็นคน
 ทั้งปวงจะพอใจข้อ คงเป็นประโยชน์แก่บ้านเมืองมาก เมื่อ
 เราแรกทำคอเวอรแมนท์กรุงเทพฯก็ชอบ คนทั้งปวงจึงดีใจ
 รับเอาจดหมายเหตุ แลโคสรวเสริญว่ามีคุณประโยชน์แก่
 บ้านเมืองหลายอย่างนัก และคนซื่อก็หัวขึ้นทุกเดือน ข้าพเจ้า
 จึงดีใจควยใจรักกรุงเทพฯ ปรารถนาที่จะให้กรุงเทพฯ คีขึ้นทุก
 อย่างที่ข้าพเจ้าจะทำไมใดต่อไปก็เสียใจไป.... (๕)

ที่กล่าวหาพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าฯ ไม่ทรงโปรดให้หนังสือพิมพ์ออก
 ความเห็นเกี่ยวกับการบ้านการเมือง อาจพิจารณาได้จากพระราชดำริที่ว่า

... หนังสือพิมพ์ที่ลงเป็นไทยนั้น เมื่อว่าถึงการเมืองนี้
 ก็มีแต่บันทึกเขียนทั้งนั้น ไม่มีว่าดี ตั้งแต่เจ้าแผ่นดินลงไป
 ถึงเสนาบดี แลขุนโรงขุนศาล ถูกนินทาทั้งนั้นแทบทุกฉบับ

อำไพ จันทรจิระ (เรียบเรียง), พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
กับการพิมพ์หนังสือ (พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ นายบรรลือ จันทรจิระ,
 พระนคร : กรุงเทพมหานครพิมพ์, ๒๕๑๕), หน้า ๕๖.

ดูอย่างหนึ่งมีแต่แคะแคๆ ให้เสียเงินทองสร้างนั่นทำนี่ สั่งให้
ลงทุนทำทางรถไฟให้ไซ้ เตะเลแกรฟ ข้ำซากเข่าเข้าไป... (๑๐)

นอกจากเรื่องดังกล่าวข้างต้นก็ก่อให้เกิดความไม่พอใจพระทัยแล้ว พระองค์ยัง
ทรงมีความเห็นว่า การที่ประชาชนส่งขอเค็ดรอนของคนไปลงหนังสือพิมพ์ต่าง ๆ นั้น เป็น
สิ่งซึ่งสื่อให้เห็นความไม่สุจริต และไม่เอาเช็ดอ เพราะหากผู้ใดมีเรื่องเค็ดรอนก็สามารถ
ถวายฎีกา หรือมีข้อซักของก็ฝากผู้นอนมาถวายแทนได้ โดยเหตุนี้ จึงทรงออก "ประกาศตั้ง
หนังสือ และลงหนังสือพิมพ์" มีใจความสำคัญว่า

....หนังสือทั้งแลหนังสือไปลงพิมพ์บานหมออเมริกันทั้งสอง
อย่างนี้ จะเชื่อฟังเอาเป็นจริงไม่ได้ เห็นเป็นพิรุณัก เพราะ
ใครทำอย่างนี้เห็นซักว่า เขาว่าตรง ๆ ไม่ได้ จะแกลง
นิทหาว่าประธานเขาให้ความอิ่ง ๆ ไปเท่านั้น.... ทางมี
อย่างนี้ไม่เค็ดตามทาง กลับไปลงหนังสือพิมพ์บาง ทำหนังสือทั้ง
บางเห็นเป็นพิรุณัก ถึงจะนับนาคาขอ ดูกล่าวโทษบานเมืองต่าง ๆ
จะให้ในหลวงทรงหยิบเรื่องในหนังสือพิมพ์ ออกให้ชำระเอาเป็น
เหตุเป็นผลนั้นไม่ได้ ใครไปทำอย่างนั้นเห็นอยเปลา ทานผู้ใครรับ
หนังสือไปอ่านแล้วอย่าเชื่อฟังเอาเป็นจริง ให้เขาใจคังประกาศนี้
เทอญ.... (๑๑)

คำประกาศฉบับนี้แสดงให้เห็นทัศนะของรัฐบาลได้ว่ายังไม่ยอมรับบทบาทของ
หนังสือพิมพ์ในฐานะที่เป็นสื่อกลางระหว่างรัฐบาลและประชาชน ทั้งนี้คงเป็นเพราะกิจการ
หนังสือพิมพ์ยังเป็นของใหม่อยู่มาก อีกทั้งรัฐบาลก็เคยชินอยู่กับการออกคำสั่งให้ประชาชน
ปฏิบัติตามมากกว่าจะรับฟังคำเสนอและขอเรียกร้องของประชาชนมาพิจารณา โดยเหตุนี้
ความคิดเห็นของหนังสือพิมพ์เกี่ยวกับกิจการบานเมือง หรือขอเรียกร้องของประชาชน

๑๐. "จดหมายเหตุรัชกาลที่ ๔" หอสมุดแห่งชาติ, สมุดไทยคำ, เสน่กินสอขาว, จ.ศ. ๑๒๒๗
(พ.ศ. ๒๔๐๗) ประกาศเรื่อง "ตั้งหนังสือเอาไปโรงพิมพ์หมออเมริกา"
๑๑. เสถียร วิชยดักษณ์ (ผู้รวบรวม), ประชุมกฎหมายประจำศก เล่ม ๗ กฎหมาย
ร.ศ. ๖๘, (พระนคระ: โรงพิมพ์เกลิเม็ด พ.ศ. ๒๔๓๕) หน้า ๒๘๒ - ๒๘๓.

บางประการ ในสมัยดังกล่าวจึงไม่ค่อยจะมีผล เพราะรัฐบาลยังไม่ยอมรับว่า หนังสือพิมพ์ หรือประชาชน ควรมีเสรีภาพในการแสดงออกซึ่งความเห็นนั้น ๆ

แต่อย่างไรก็ดี ก็นับว่าหนังสือพิมพ์ที่ดำเนินงานโดยชาวต่างประเทศได้ช่วยวางรากฐานของกิจการหนังสือพิมพ์ในประเทศไทย และเป็นแบบอย่างการทำของหนังสือพิมพ์ในสมัยต่อมา

หนังสือพิมพ์ที่ดำเนินงานโดย พระราชวงศ์ในรัชกาลที่ ๔ และ ๕

แม้ว่าประเทศไทยจะเริ่มมีหนังสือพิมพ์โดยชาวต่างประเทศเป็นผู้ดำเนินการแล้วก็ตาม แต่ก็ยังมีใครแพร่หลายไปสู่ประชาชน ผู้ที่อ่านหนังสือพิมพ์ในขณะนั้นส่วนใหญ่เป็นเจ้านายและข้าราชการชั้นสูง ประมาณว่าจำนวนจำหน่ายของหนังสือพิมพ์ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีจำนวนเพียง ๒๐๐ - ๓๐๐ ฉบับเท่านั้น (๑๒)

แต่เมื่อพิจารณาในมุมมองว่าถึงจะเป็นคนกลุ่มน้อย แต่ก็ก็เป็นกลุ่มคนที่มีความสามารถในการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง หนังสือพิมพ์จึงควรที่จะมีอิทธิพลอยู่บ้าง และคงจะเป็นด้วยเหตุนี้เองที่ทำให้บรรดาเจ้านาย ผู้มีทุนทรัพย์และการศึกษาอยู่ในวิสัย ที่จะออกหนังสือพิมพ์ได้อยู่แล้ว เริ่มออกหนังสือพิมพ์ของตัวเองในเวลาต่อมา

หนังสือพิมพ์ของคนไทยฉบับแรกคือ ราชกิจจานุเบกษา เริ่มออกใน พ.ศ. ๒๔๐๑ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเป็นผู้อำนวยการเอง จุดประสงค์ของหนังสือพิมพ์ฉบับนี้ ได้กล่าวไว้ในฉบับปฐมฤกษ์ว่านอกเหนือจากความต้องการที่จะให้ประชาชนโดยทั่วไปได้ทราบถึงพระบรมราชโองการแล้ว ประการสำคัญก็คือ

....มีคนโงง ๆ กต ๆ แดงหนังสือเป็นตัวทองตรา แลบาทหลวง
อ้างรับสั่ง วังหลวง แลวังนา แลเจ้านายเสนาบดีที่เป็นราษฎร
นับถือยำเกรงแล้ว ก็ว่าการบังคับไปต่าง ๆ นานา ตามใจตัวปราดนา
ควยการที่ไม่เป็นธรรม และทำให้ราษฎรเดือดร้อนแลเสียพระเกียรติยศ

๑๒. กำธร สติกรกุล, "ความเป็นมาของการพิมพ์ และงานแสดงการพิมพ์ในเมืองไทย", บรรณาภิรักษ์, พ.ศ. ๒๕๐๕, หน้า ๕๘.

ของพระเจ้าแผ่นดิน แลพระนามเจ้านาย แลชื่อขุนนางไป
 เพราะฉะนั้น บัดนี้ ทรงพระราชดำริจะบำบัดโทษต่าง ๆ ดัง
 วนั้นแล้วทุกประการ จึงโปรดให้ตั้งการตีพิมพ์อย่างหนึ่งมีชื่อ
 โดยภาคสังฆกฤษฎา หนังสือราชกิจจานุเบกษา แปลว่า หนังสือ
 เปนที่เพ่งตราชกิจ.....

เพื่อมิให้รู้เท่ากันมิให้เลาถาผิดไปต่าง ๆ ซาก ๆ เกิน ๆ เป็นเหตุ
 ให้เสียราชการและพระเกียรติยศได้ (๑๓)

โดยเหตุที่ในสมัยนั้นยังไม่มีธรรมเนียมการให้ชาวหนังสือพิมพ์ จึงเป็นหน้าที่
 ของหนังสือพิมพ์ที่ตองคอยสอดส่อง สืบหาข่าวเอาเอง ทำให้ชาวที่ได่มา มักผิดพลาด ราช
 กิจจานุเบกษา จึงเป็นหนทางหนึ่ง ในการออกหนังสือพิมพ์แก่ชาวที่คลาดเคลื่อน เพราะ
 หนังสือพิมพ์ของ เอกชนที่มียุ่ก่ล้วนแต่เป็นของชาวต่างประเทศ ซึ่งมีเอกสิทธิ์ทางการศาล
 คุมครองอยู่ทำให้ไม่สามารถไปควบคุมได้

หนังสือพิมพ์ฉบับสำคัญอีกฉบับหนึ่งคือ ครุโณวาท ฉบับปฐมฤกษ์ออกเมื่อ ๙
 กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๑๙ ตรีรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นหนังสือ
 พิมพ์ที่มีจุดหมายทางการเมืองที่เด่นชัดเป็นฉบับแรก เพราะเมื่อศึกษาเหตุการณ์ทางประวัติ
 ศาสตร์ตอนนั้นจะเห็นได้ว่าเป็นระยะเวลาที่คนรุ่นหนุ่มผู้มีตำแหน่งทางการเมืองและการบริหาร

๑๓. ราชกิจจานุเบกษา, เล่มที่ ๑ แผ่นที่ ๑ (ปีมะเมีย นพศก จุฬศักราช ๑๒๑๔
 (พ.ศ. ๒๔๐๐) หน้า ๑.

เริ่มแสดงความขัดแย้งกับคนรุ่นเก่าที่มอำนาจอยู่น (๑๔) กลุ่มคนหนุ่ม (สยามหนุ่ม) ไคแกกลุ่ม
ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทั้งพระบรมวงศานุวงศ์บางพระองค์ และข้าราชการ
การหนุ่มมีหัวก้าวหน้าและชั้นชานอย กลุ่มคนรุ่นเก่า (สยามเก่า) ไคแกกลุ่มสมเด็จพระยา
บรมมหาศรีสุริยวงศ์ และข้าราชการชั้นสูง ซึ่งเป็นญาติพี่น้องของท่าน ที่ดำรงตำแหน่งสำคัญทาง
การเมืองอยู่ในสมัยนั้น

ความขัดแย้งและความขมขื่นของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่มีต่อ
(สยามเก่า) เห็นได้จากพระบรมราโชวาทพระราชทานแก่ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช
เจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศ เมื่อวันที่ ๘ กรกฎาคม ร.ศ. ๑๑๒ (พ.ศ. ๒๔๓๖) แสดงถึงความรู้สึก
ส่วนพระองค์ต่อเหตุการณ์บ้านเมืองในสมัยนั้นว่า

....ในเวลานั้น (เมื่อเสวยราชสมบัติ - ผู้เขียน) อายุพอเพียง
๑๕ ปี กับ ๑๐ วัน ไม่มีมารดา มีญาติฝ่ายมารคาก็ล้วนแต่โหด
เหลวไหล หรือไม่โหดเหลวไหล ก็มีไคตั้งอยู่ในตำแหน่งราชการ
อันไคเป็นหลักฐาน ฝ่ายญาติพอคือเจ้านายทั้งปวงก็คักอยู่ในอำนาจ
สมเด็จพระยา.... (๑๕)

ผู้ที่เป็นตัวตั้งตัวตีในการออกหนังสือพิมพ์ กรุโฆวาท คือ พระเจ้าน้องยาเธอ
พระองค์เจ้าเกษมสันต์โสภาคย์ ชื่อ หนังสือพิมพ์ หมายความว่าถึง "คำสั่งสอนของคนเด็กหนุ่ม" (๑๖)

-
- ๑๔. เทช บุณนาค, "กรุโฆวาท หนังสือพิมพ์การเมืองฉบับแรกของไทย", วิทยาสารปริทัศน์, ๒๑ (๕ กันยายน ๒๕๑๓), หน้า ๕๐.
 - ๑๕. ณีรัฐพิ สุทธิสงคราม, สมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์, (พระนคร: โรงพิมพ์เทพไพศาด พ.ศ. ๒๕๐๔) หน้า ๒๓๐.
 - ๑๖. กรุโฆวาท เล่ม ๑ นัมเบอร์ ๑ (วันอังคารเดือน ๘ แรมเก้าค่ำ ปีมะจอก จุลศักราช ๑๒๓๖ (พ.ศ. ๒๔๑๗), หน้า ๑.

ซึ่งเมื่อพิจารณาเนื้อหาของหนังสือพิมพ์ ครุโณวาท แล้ว จะเห็นว่าได้ทำหน้าที่ เป็นกระบอกเสียงของกลุ่ม "สยามหนุ่ม" อย่างเต็มที่ เพราะกลุ่มที่ถูกโจมตีจาก ครุโณวาท มากที่สุดคือ "สยามเก่า" แมวจะไม่แสดงอย่างเปิดเผย แต่ก็พอสันนิษฐานได้ เช่น การตีพิมพ์จดหมายบางฉบับ เช่น "ถามควยเรื่อง ปรีวีเคาน์ซิล" ซึ่งมีใจความกระทบกระเทียบ สมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ที่ไม่ยอมรับตำแหน่งองคมนตรี ในปรีวีเคาน์ซิลหรือบทความ "ความฝัน" สืบคดี "สยามเก่า" ว่า :

... ข้าพเจ้าจึงถามว่า, บานเรือนของท่านใหญ่โตมีเงินทองเป็นอันมากเดี๋ยวนี้ท่านยังทำการสิ่งใดบ้าง, เขาจึงตอบว่ายังค้าขายอยู่ตามเดิม, ข้าพเจ้าตอบว่าก็มั่งมีมากแล้ว, เหตุใดจึงโลกไม่หยุดบ้างเลย, เขาจึงตอบว่าควรทำก็เร่งทำเสีย, ข้าพเจ้าจึงตอบว่าถ้าท่านนักคิดหนักอย่างนี้, อายุศม์จะมีสันดาน เพราะเป็นกังวลรำไป ถ้าบริบูรณ์อยู่ตั้งนี้แล้ว, หยุดทำการเสียบ้างของเกาเกินจนตายก็ไม่หมด อายุศม์ยืนยาวไว้ดูการต่าง ๆ เตนบางจะมีดีกา, เขาก็ยังมีทันตอบก็ตกใจตื่นขึ้น.... (๑๗)

นอกเหนือจากการเป็นกระบอกเสียงของกลุ่มบุคคลในสถาบันการปกครองแล้ว ครุโณวาท ยังได้ทำหน้าที่ให้ความรู้ใหม่ ๆ แก่ผู้อ่านควย เช่น ลงคำแปล "กฎหมายรัฐธรรมนูญของสหรัฐอเมริกา" บทความเรื่อง "กษัตริย์เมืออยู่ในเทือกเสตคส์"

แมว ครุโณวาท จะเป็นหนังสือพิมพ์ของฝ่ายปกครอง ไม่ได้ทำหน้าที่ในการวิพากษ์วิจารณ์การดำเนินการของรัฐบาล แต่ ครุโณวาท ก็ไต่สะท้อนให้เห็นว่าบุคคลในวงการปกครอง ได้เริ่มตระหนักถึงอำนาจและความสำคัญของหนังสือพิมพ์ ในอันที่จะใช้เป็นเครื่องมือทางการเมืองอย่างจริงจังแล้ว

๑๗. ขจร สุขพานิช, ครุโณวาท, (พระนคร: โรงพิมพ์แพรวการช่าง, ๒๕๑๒) หน้า ๓๑๐.

หนังสือพิมพ์เล่มสุดท้ายที่ดำเนินงานโดยเจ้านายที่จะกล่าวถึงคือ คอตชาวราชการ ฉบับแรกออกเมื่อวันที่ ๒๖ กันยายน คำเนินงานโดยสมเด็จพระยาภาณุพันธุ์วงศ์วรเดช เดิมใช้ชื่อเป็นภาษาอังกฤษว่า Court ในปัจจุบันจึงเปลี่ยนเป็น ชาวราชการ แต่เรียกรวมกันเป็น คอตชาวราชการ เมื่อพิจารณาระยะเวลาที่หนังสือพิมพ์ฉบับนี้ออกจะเห็นได้ว่าใกล้เคียงกับ ครูโณวาท และเป็นระยะเวลาของการต่อสู้ระหว่างกลุ่ม "สยามหนุ่ม" กับกลุ่ม "สยามเก่า" จึงอาจเป็นไปได้ว่า คอตชาวราชการ ก็มุ่งสนับสนุนพวก "สยามหนุ่ม" ทำนองเดียวกับ ครูโณวาท เพราะ คอตชาวราชการ เป็นหนังสือพิมพ์เผยแพร่พระกรณียกิจของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จะเป็นการแสดงให้เห็น พระปรีชาสามารถของพระองค์ว่ามีไฉน หย่อนไปกว่าสมเด็จพระยาฯ และมีวัตถุประสงค์ที่จะให้ประชาชนให้ความร่วมมือในการดำเนินพระราชโบายต่าง ๆ คอตชาวราชการ จึงเป็นหนังสือพิมพ์ที่มีลักษณะเป็นบันทึกเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในราชสำนัก มีลักษณะเรียบ ๆ ไม่ฉาดโฉม หรือกระทบกระเทือน เสียคดีวิพากษ์วิจารณ์กลุ่มคนหรือผู้ใด เหมือน ครูโณวาท

หนังสือพิมพ์ที่ดำเนินงานโดยเจ้านายทั้ง ๓ ฉบับดังกล่าวอาจจะจัดว่าเป็นหนังสือพิมพ์ที่เป็นกระบอกเสียงของฝ่ายปกครองด้วยกันทั้งนั้น แต่ก็ต้องนับว่าเป็นครั้งแรกที่รัฐบาลเห็นถึงความจำเป็นในการติดต่อสื่อสารกับประชาชนโดยทางอื่น นอกจากออกคำสั่ง เพราะในสมัยดังกล่าว พระมหากษัตริย์จะยังทรงมีพระราชอำนาจอย่างเต็มที่และมั่นคงมากก็ตาม แต่เนื่องจากการที่ประเทศไทยกำลังอยู่ในระยะที่จะต้องปรับตัวให้ทันสมัย เพราะมีชาวต่างประเทศให้ความสนใจเข้ามาติดต่อมากขึ้นทำให้ต้องมี การเปลี่ยนแปลงภายในเพื่อรองรับกระแสวัฒนธรรมตะวันตก และการเปลี่ยนแปลงใหม่ ๆ รัฐบาลจึงมีความจำเป็นที่จะต้องมีการอธิบาย เพื่อให้ประชาชนได้เข้าใจมากขึ้นก่อนที่จะดำเนินนโยบายใด ๆ ใด อย่างไรก็ตาม ซึ่งนับว่าต่างกับสมัยก่อนหน้านั้น หนังสือพิมพ์ที่ดำเนินการโดยเจ้านายดังกล่าวยังมีได้ทำหน้าที่ที่สำคัญตามความหมายของหนังสือพิมพ์ในปัจจุบัน คือการเป็นผู้ตรวจสอบพฤติกรรมของรัฐบาลเนื่องจากผู้ดำเนินงานหนังสือพิมพ์เป็นฝ่ายรัฐบาลเองอยู่แล้ว นอกจากในกรณีที่มีความขัดแย้งกันภายในคณะรัฐบาลทั้งที่ ครูโณวาท ซึ่งเป็นปากเสียงของฝ่าย "สยามหนุ่ม" →

ได้วิพากษ์วิจารณ์เชิงกระทบกระทั่งแบบเสียดสี ฝ่าย"สยามเก่า" ซึ่งอยู่ในคณะรัฐบาลด้วยกัน

แต่ถึงกระนั้น หนังสือพิมพ์ที่ดำเนินการโดยเจ้านายในราชสำนักดังกล่าวก็ได้ช่วยปูทางกิจการหนังสือพิมพ์ในประเทศไทยให้เป็นกิจลักษณะขึ้น ทำให้เอกชนที่มีโอกาสได้รับการศึกษา ทั้งทางตรง และทางอ้อม เริ่มคิดออกหนังสือพิมพ์บ้างในเวลาต่อ ๆ มา

หนังสือพิมพ์ของเอกชนปลายรัชกาลที่ ๕ และในรัชกาลที่ ๖

ความแตกต่างทางด้านผู้ดำเนินงานหนังสือพิมพ์ ย่อมสะท้อนให้เห็นถึงจุดมุ่งหมาย ในการออกหนังสือพิมพ์ ที่ผิดแผกกันออกไป เพราะหนังสือพิมพ์ที่ดำเนินงานโดยประชาชนธรรมดาสามัญย่อมสามารถเป็นตัวแทนและรักษาผลประโยชน์ได้ดีกว่าหนังสือพิมพ์ที่ดำเนินงานโดยฝ่ายปกครอง หนังสือพิมพ์ที่ดำเนินงานโดยเอกชนในยุคนี้ที่สมควรจะกล่าวถึงคือ มีสยามประเภท ศุภวิภาคพจนกิจ หนังสือพิมพ์ไทย กรุงเทพฯเคลิเมล จีนโนสยามวารศัพท์ บางกอกการเื่อง ยามาโต วายาโม (๑๘)

ในรัชกาลที่ ๕ ความเคลื่อนไหวของวงการหนังสือพิมพ์เป็นไปอย่างคึกคัก โรงพิมพ์ ฝรั่ง จีน ออกหนังสือพิมพ์ทั้งที่เป็นรายวันและรายอื่น ๆ ด้วยกันรวม ๕๕ ฉบับ กิจการหนังสือพิมพ์ได้เจริญเติบโตขึ้นอย่างรวดเร็ว ดังจะเห็นได้ว่า พอถึงรัชกาลที่ ๖ มีหนังสือพิมพ์ที่เป็นรายวัน รายสัปดาห์ รายทศ รายปักษ์ รายเดือน ทั้งภาษาไทย จีน อังกฤษ รวมถึง ๑๓๓ ฉบับ ความรุ่งเรืองของวงการหนังสือพิมพ์ในระยะนี้ มีสาเหตุที่พอจะสรุปได้คือ

๑. การขยายตัวทางการศึกษาในรัชกาลที่ ๕ ทำให้มีผู้รู้หนังสือและผู้สนใจติดตามข่าวสารการเมืองเพิ่มขึ้น ทั้งบรรดาผู้ที่จบการศึกษาจากต่างประเทศต่างก็มีความกระตือรือร้น ที่จะได้เผยแพร่วิทยาการและความคิดใหม่ ๆ โดยใช้หนังสือพิมพ์เป็นสื่อกลาง ดังนั้น วงการหนังสือพิมพ์จึงเจริญขึ้นมาได้เพราะมีทั้งผู้สนใจดำเนินงานและเขียนบทความลง กับมีผู้สนใจติดตามอ่านเป็นจำนวนมากพอสมควร

๒. การขยายตัวในทางเศรษฐกิจซึ่งเป็นไปอย่างมากนับตั้งแต่รัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เพราะเริ่มมีการติดต่อค้าขายกับต่างประเทศอย่างจริงจังทำให้

๑๘. ดูรายชื่อหนังสือพิมพ์ที่ออกในระยะนี้ทั้งหมด จากภาคผนวก ก.

การผลิตและการค้าขายตัว ประชาชนมีรายได้สูง ความต้องการที่จะได้รับข่าวสารการค
และความสามารถในการอดทนหนังสือพิมพ์ของประชาชนจึงมีเพิ่มขึ้น (๑๕)

๓๐ สถานการณ์ทางการเมือง ทั้งภายนอกและภายในในสมัยดังกล่าวการ
เมืองของโลกโค่นแปรไปอย่างรวดเร็ว มีเหตุการณ์สำคัญ ๆ เกิดขึ้น อาทิ กบฏก๊กเหิง
ในประเทศจีน มหาสงครามโลกครั้งที่ ๑ ทำให้เกิดความกระหายใคร่รู้ในข่าวคราว เมื่อ
หนังสือพิมพ์เป็นสื่อสารมวลชนประเภทที่มีอยู่ในเวลานั้น และสามารถสนองความต้องการ
ดังกล่าวได้อย่างดี ประชาชนจึงให้ความสนใจต่อหนังสือพิมพ์มากขึ้น ข่าวคราวความเปลี่ยนแปลง
ทางการเมืองในประเทศอื่น ๆ เพื่อปรับปรุงประเทศให้ทันสมัยเป็นตัวอย่างที่ทำให้
ข้าราชการและประชาชนที่ได้อ่าน ไม่ค่อยพึงพอใจในระบอบการปกครองแบบเก่าซึ่งดำเนิน
ไปอย่างช้า ๆ โดยไม่มีการปฏิรูปอย่างจริงจัง หนังสือพิมพ์จึงได้กลายมาเป็นเวทีสำคัญอัน
หนึ่ง สำหรับการวิพากษ์วิจารณ์พวกขุนนางหิซเก่า รวมทั้งการวิพากษ์วิจารณ์กันในเรื่อง
ส่วนตัวควย บรรยากาศของการวิพากษ์วิจารณ์กันทางหน้าหนังสือพิมพ์ก็คึกคักมากขึ้น ในสมัย
รัชกาลที่ ๖ ซึ่งเป็นสมัยที่มีการดำเนินนโยบายหลายประการที่ก่อให้เกิดความไม่พอใจในหมู่
ข้าราชการ ทหาร ประชาชน เช่น การตั้งกองเสือป่า การจ่ายเงินแผ่นดิน ไปในทางที่
ประชาชนไม่เห็นว่าจะเกิดประโยชน์ เช่น บำรุงกรมหลวงเป็นอันมาก ซ่อมรบเสือป่า
ประจำป้อมอย่างฟุ่มเฟือย การแต่งตั้งบุคคลที่เป็นที่เกลียดชังของประชาชน ซึ่งเป็นการเปิด
ช่องให้หนังสือพิมพ์ได้โอกาสโจมตี และได้เสียงสนับสนุนจากประชาชนมากขึ้น ประกอบกับ
การที่ชาวต่างประเทศหลายประเทศยังมีสิทธิสภาพนอกอาณาเขตอยู่ในสมัยนั้น หนังสือพิมพ์
"ปากกล้า" บางฉบับจึงจ้างคนสังกัดต่างประเทศมาเป็นผู้รับผิดชอบ ในกรณีที่อาจถูกฟ้อง
ร้องจากทางราชการ หรือบุคคลที่ตกเป็นข่าว ทำให้หนังสือพิมพ์กล้าวิพากษ์วิจารณ์และแสดง
ความคิดเห็นรุนแรงทั้ง ๆ ที่ยังอยู่ในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ และเป็นเหตุหนึ่งที่ทำให้
หนังสือพิมพ์คึกคักขึ้น

๑๕. ได้รับการยืนยันจากการสัมภาษณ์ สติภัย เสมานิด, นักหนังสือพิมพ์อาวุโส,

๑๓ มีนาคม ๒๕๑๖.

เจ้าอยู่หัว

๔. พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ ทรงสนพระทัยในการดำเนินงาน และการเขียนหนังสือพิมพ์เป็นพิเศษ จึงพอพระทัยที่จะใช้การเขียนตอบโต้หนังสือพิมพ์ที่วิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลมากกว่าที่จะใช้พระราชอำนาจ ดังจะเห็นได้จากบทความต่าง ๆ ของพระองค์ในนามแฝง "อัสวพาหุ" และ "รามจิตติ" ซึ่งปรากฏในหนังสือพิมพ์ไทย เป็นส่วนใหญ่ บทความเหล่านี้ ได้แสดงให้เห็นถึงความมีน้ำพระทัยแบบนักหนังสือพิมพ์พร้อมที่จะแสดงความคิดเห็นโต้แย้งกับความคิดของคนอื่น โดยมีใต้อิทธิพลของพระเจ้าทรงเป็นพระมหากษัตริย์ ในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ บางครั้งแม้ว่าขอเขียนโดยนามแฝงของพระองค์จะถูกโจมตีอย่างรุนแรง แต่พระองค์ก็ทรงอดกลั้นควยขันศิธรรม ดังจะเห็นได้จากที่นายทหารขบถ ร.ศ. ๑๓๐ คนหนึ่งกล่าวไว้ว่า

...บางคนมีฝีปากกล้าก็พุดเห็นบนแถมพระองค์อย่างรุนแรง เสวกผู้ใกล้ชิดพระองค์ใดเล่าให้พวกเราฟังว่า บางครั้งทรงพระพิโรธถึงกับพระหัตถ์สั่นเทิ้ม ขณะที่ทรงจับหนังสือพิมพ์อยู่ และพระพักตร์แดงกำ แต่ในไมซาพระองค์ก็ทรงกับเสียดใจ ความวิสัยปราชญ์ โดยทรงใตสติ ว่า นาย"อัสวพาหุ" หรือ นาย"รามจิตติ" นั่นก็คือประชาชนคนหนึ่ง มีใจพระมหากษัตริย์ นับว่าพระองค์เป็นนักกีฬาที่นาสรร เสริญ.... (๒๐)

คงเป็นควยเหตุคล้ายกันทำให้มีผู้กล่าวกันว่า หนังสือพิมพ์ในสมัยของพระองค์ เสรีภาพค่อนข้างมากเกินกว่าที่พลเมืองจะพึงมีไมวาในระบอบปกครองใด เพราะแม้จะมีกฎหมาย"พระราชกำหนดลักษณะหมิ่นประมาท ร.ศ. ๑๑๘" ใซบั้งคั้อยู่ แต่กฎหมายฉบับนี้ ก็มีการรับรู้ในเรื่องเสรีภาพ การแสดงความเห็นโดยสุจริตมิได้มีเจตนาที่จะก่อความเสียหาย โดยไม่มีมูล

001884

๒๐. เกรียง สุวีจันท์ และเนตร พูนวิวัฒน์ (บันทึก), ประวัติปฏิวัติครั้งแรกของไทย ร.ศ. ๑๓๐ (พ.ศ. ๒๔๕๔), (พระนคร: โรงพิมพ์พิมพ์หัวหวน ๒๕๐๓) หน้า ๑๑๑.

จึงอาจจะนับว่าเป็นกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับเสรีภาพของประชาชนที่ก้าวหน้าฉบับหนึ่ง (๒๑)

นักหนังสือพิมพ์ที่มีชื่อเสียงคนมากในสมัยนี้คือ ก.ศ.ร. กุหลาบ และ ต.ว.ส. วัฒนโภ หรือเทียนวรรณ ผู้เป็นนักหนังสือพิมพ์ที่มีความเฉลียวฉลาดกลาแสดงความคิดเห็นของตัวเองออกมา แมวว่าจะขัดแย้งกับสถาบันปกครองซึ่งมีอำนาจอย่างมากมาดก็ตาม

ก.ศ.ร. กุหลาบ มีนามจริงว่า ตรุษ ฤๅษณานนท์ เคยเป็นบรรณาธิการ หนังสือพิมพ์ สยามออบเซอร์เวอ์ (๒๒) อยู่ชั่วระยะหนึ่ง ก่อนมาทำหน้าที่หนังสือพิมพ์ สยามประเภท ของตนเอง เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๐ ได้แถลงวัตถุประสงค์ไว้ในหน้าแรกของหนังสือพิมพ์ทุกฉบับว่า

...สยามประเภท สุนทโรวาทพิเศษ เป็นสรรพคำรา
ความรูฉลาดทางคคิธรรม แลคติโลกย์ สำหรับมนุษย์บุรุษ
สตรีสืบสกุลบุตรภายนา....

ลักษณะพิเศษของหนังสือพิมพ์ สยามประเภท คือการให้ความรู้แก่ผู้อ่านโดยเฉพาะอย่างหนึ่งทางคานโบราณคดี ซึ่งสามัญชนโดยทั่วไป ไม่สามารถจะหาคำตอบได้จากที่ไหน เพราะฉะนั้น หอหลวงเป็นที่หวงห้าม ประชาชนไม่อาจเข้าไปอ่านหนังสือเกา ๆ หรือคนควาได้ แต่เนื่องจากสมัยหนึ่ง ก.ศ.ร. กุหลาบ เคยได้มีโอกาสได้ทำงานหอหลวง ก.ศ.ร. กุหลาบ จึงอาจจะแอบคัดลอกเอกสารเกา ๆ ที่หวงห้ามเก็บไว้เป็นสมบัติของตนเอง เพราะปรากฏว่า ก.ศ.ร. กุหลาบ มีหนังสืออยู่ในครอบครองถึง ๒,๕๐๐ เล่ม บางเล่มเป็นหนังสือหายาก

หนังสือพิมพ์ สยามประเภท ยังได้ทำหน้าที่หนังสือพิมพ์ตามนัยปัจจุบันอีกประการหนึ่งคือวิพากษ์วิจารณ์สังคม กระทบกระเทียบคนชั้นสูงที่ทำความฟุ้งเฟ้อ นายคำรา ณ เมืองใต้ (เปลื้อง ณ นคร) นักศึกษาทางประวัติศาสตร์วรรณคดีคนหนึ่งได้กล่าวถึงหนังสือพิมพ์ฉบับนี้ไว้ว่า

...หนังสือนั้นนอกจากจะตอบปัญหาทุกชนิดที่ผู้ถามมา พิมพ์เรื่องที่เป็นโบราณคดี และประวัติศาสตร์ ซึ่งจริงบางไม่จริงบาง อย่าง

๒๑. อุทธรณ์ พลกุล, "เสรีภาพหนังสือพิมพ์, วันนักข่าวประจำปี พ.ศ. ๒๕๑๑, (พระนคร: สรยุทธการพิมพ์, ๒๕๑๑) หน้า ๕๓.

๒๒. เจ้าของหนังสือพิมพ์ สยามออบเซอร์เวอ์ คือ พระยาสิงหพสาคร เป็นหนังสือพิมพ์รายวัน ออกเมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๖.

เช่น หนังสือที่ว่าควย เรื่องเกา ๆ ทั้งหลาย แล้วยังมีเรื่องเกี่ยวกับการ
ชอคคอนสังคมและความคิดเห็นอย่างองอาจของเอคิเตอร์อีกด้วย.... (๒๓)
นับว่า ก.ศ.ร. กุหลาบ เป็นผู้ที่จักไควว่า "ปัญญาชน" ผู้หนึ่งในสมัยนั้น ดังที่
ส.ธรรมยศ นักคึกคักเขียนผู้มีชื่อเสียงสมัยหลัง ไควกล่าวถึง ก.ศ.ร. กุหลาบว่า

...ก.ศ.ร.กุหลาบ เป็นนักคิด, นักโบราณคดี, นักประพันธ์,
นักหนังสือพิมพ์ ที่รักการต่อสู้อย่างทรหดในสมัยที่เสรีภาพของการพูด
ยังจมปรักอยู่ในพระธรณีสยาม ชีวิตของท่านผู้นั้นซึ่งกำเนิดมา
เมื่อ ๑๐๕ ปีก่อน ย่อมแสดงว่าสยามมิไควไรเสียซึ่งนักคิดที่ต่อสู้
อย่างสอาด, อย่างสุจริต, หวังดี, อย่างนักเลง, ไควที่ไม่รู้สึก
หวาดกลัวต่อภัยของผูกมอำนาจ ก.ศ.ร.กุหลาบเป็นผู้มีน้ำใจเสีย
สละเพื่อประโยชน์ส่วนรวม เป็นผู้เห็นหลังให้กับภษิต
"รูรักษาตัวรอด..."อันเป็นที่แพร่หลายทั่วไป.... (๒๔)

เทียนวรรณ หรือ ต.ว.ส. วัฒนโก เป็นนักต่อสู้ทางความคิดที่สำคัญมากผู้หนึ่ง
ในสมัยนั้น และถูกจำคุกเป็นเวลาเกือบ ๑๗ ปี เพราะการเขียนฎีการองทุกข์ให้กับราษฎร
ผู้หนึ่งโดยมิไควขออนุญาตจากกระทรวงมหาดไทย ซึ่งเท่ากับเป็นการหมิ่นตราคชสีห์ (๒๕)
เมื่อพ้นโทษแล้ว เทียนวรรณไควออกหนังสือพิมพ์รายปักษ์ชื่อ "ตุลวิภาคพจนกิจ" เมื่อ พ.ศ.
๒๔๔๓ - ๒๔๔๕ และ ศิริพจนภาค ออกเป็นรายเดือน พ.ศ.๒๔๕๑ มีปรัชญาการดำเนินงาน
หนังสือพิมพ์ ว่าหนังสือที่คึกควรจะเป็นหนังสือพิมพ์ที่บำรุงปัญญา กล่าพูดความจริง โดยไม่เกรง
กลัวอิทธิพลใด ๆ เทียนวรรณ ไควกล่าวประณามหนังสือพิมพ์ที่มีเรื่องสรรเสริญผู้มอำนาจว่า

-
๒๓. นายตำรา ณ เมืองไต (เปลื้อง ณ นคร), หนังสือปรัทศน์วรรณคดี เล่ม ๒,
(พระนคร: โรงพิมพ์บรรณาคาร, ๒๔๔๔), หน้า ๒๗.
๒๔. ส.ธรรมยศ, "ชีวิตและงานของ ก.ศ.ร. กุหลาบ", ประชาชาติ ๑๕ เมษายน ๒๔๔๐
๒๕. สงบ สุริยินทร์, เรื่องเกิม, หน้า ๕๕.

... จดหมายเหตุที่ประสงค์โด่งแกง ก้าวจะตกอยู่ จะมีคุณค่า
อะไรนักหนาแก่บ้านเมืองของเราในสมัยนี้ ยิ่งบอกพรอไม่พอเพียง
ไม่เลือกว่าการอย่างไรเมื่อจะกล่าวที่ถูกแท้แล้วใครยังกล่าวความเป็น
ความเตือนต่อกับให้เกิดความคำริขึ้น ยิ่งจะควรรับและถือวาหนังสือ
พิมพ์ฉบับนี้มีคุณค่าต่อบ้านเมือง

ที่จะมีผู้กล่าวสรรเสริญยกยอเดลอ ๆ พอโคชินใจนั้นเรา
เห็นว่าไม่มีคุณค่าอะไรเลย เปรียบเหมือนโรคมกให้กินแต่ยาหอม
พอโคชินใจนั้นจะหายโรคที่ร้ายแรงหรือ.... (๒๖)

อีกตอนหนึ่งที่เขียนวรรณ ไค่แสดงให้เห็นถึงความมีจิตใจเป็นนักหนังสือพิมพ์
ที่ดี

... เราต้องการแต่จะพูด จะกล่าวในถ้อยคำที่ดีมีคุณประโยชน์ แม้วาผู้
พูดก็แล้ว แต่ถ่าไม่จริงเราก้ไม่พอใจพูด ต้องให้โคทั้งค้ทั้งจริงควยถึงจะ
กล่าวสู้กันทั้ง.... (๒๗)

ผลงานการเขียนของเทียนวรรณสะท้อนให้เราโคเห็นถึงความคึกและสติปัญญา
อันก้าวหน้าเกินสมัยของท่านโคคี้ หนังสือพิมพ์ของท่านทำหน้าที่เสมือนตัวแทนของประชาชน
ตรวจสอบพฤติกรรมของรัฐบาล ช้แนวทางใหม่ ๆ แก่สถาบันผู้ปกครองอย่างซัดเจน และ
ตรงไปตรงมาอย่างที่ไม่เคยมีมาก่อน และอย่างที่ไม่คาดคึกควาจะมีบุคคลโคกล่าวหาพวที่
จะ
ทำเช่นนั้นโคได้ในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ กล่าวคือ เรียกร้องให้มีการปกครองโคระบบ
รัฐสภา เพื่อให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการปกครอง โคเขียนเป็นร้อยกรองว่า

... ไพร่ขยับยืนร้องท่านองชอบ

ตามระบอบปาลีเนนตปะเคินซ่า

แมนิ่งซาสาหลังยังมีท่า

จะตกค้ำนอยหน้าเวลาสาย....

๒๖. "วากวยสมัย หรือเวลา", ตุลวิภาคพจนกิจ, เล่มที่ ๕, ๘ ก.ค. ร.ศ. ๑๒๔.

๒๗. สงบ สุริยินทร์. เรื่องเดิม, หน้า ๑๑.

และ ...ให้รับท้าวปาดี้เม่นขึ้นเป็นหลัก

จะโคชักนอมใจไพร่สมาน

แรงเป็นฟรีปีศาจอากาศ

รักษายานเมืองเราช่วยเจ้านาย.... (๒๘)

นอกจากนี้ยังเสนอเป็นโครงร่างเรื่องต้องการให้เปลี่ยนระบบการปกครอง เป็นประชาธิปไตย ถวายพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (๒๙)

เทียนวรรณไม่ใช่มุขคนที่จะทำอะไรโดยปราศจากเหตุผล ท่านจะมีข้อเสนอและชี้แนวทางสำหรับอนาคตไว้ให้เสมอ เช่น เพื่อให้ไทยระงับอันตรายจากฝรั่งเศส และชี้ให้เห็นว่าญี่ปุ่นจะบุกไทย ผ่านจากอินโดจีน เพราะไทยเป็นอนุชาอนุภรรยาที่สำคัญในแถบนี้ ทั้งเทียนวรรณยังได้เคยยื่นขอเสนอในการปรับปรุงชาติให้แก่ม่ายบริหารถึง ๓๔ ข้อ

โดยเหตุที่ความคิดของเทียนวรรณเป็นความคิดล้ำยุคกว่าที่คนส่วนใหญ่จะเข้าใจได้ จึงไม่ค่อยมีอิทธิพลทางความคิด ต่อผู้บริหาร หรือคนทั่วไปมากนัก แม้เทียนวรรณก็มีความรู้สึกถึงความจริงข้อนี้ ท่านเขียนไว้ว่า ;

...ก็สำคัญอยู่เหมือนกันว่าจะไม่เกิดเป็นผลข้างให้คุณที่จะแก้ความไม่เที่ยงธรรมให้เที่ยงธรรม ดังใจปรารถนาคงจะไม่ได้เป็นแน่ แต่ความอยากไห้บ้านเมืองจำเจริญ ความกตัญญูต่อเจ้าชีวิตของไทยอันมีมันอยู่ในสันดานจึงคิดแล้วก็ทำและเพ้อเจ้อไปนึกว่าเหมือนกับมีกษัตริย์เป็นเป้าหมายไว้เพื่อคนใน วันหน้าจะมีตามอย่างบาง ถ้านิ่งไว้เสียทั้งที่รู้วาทย์จะมีมากก็จะเหมือนกับเราก็คลื่นเราเอง.... (๓๐) (การเน้นเป็นของผู้วิจัย)

๒๘. จัยอนันต์ สมุทวณิช "เทียนวรรณ", สังคมศาสตร์ปริทัศน์ ๒๓ (๑๐ พ.ย. ๒๕๑๕), หน้า ๖๘.

๒๙. เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๐.

๓๐. สติชัย เสมานิล, วิสาสะ, (พระนคร : สมาคมภาษาและหนังสือ, ๒๕๑๕) หน้า ๑๘.

แต่อย่างไรก็ตาม อิทธิพลทางความคิดของเทียนวรรณ ได้มาปรากฏในสมัยหลัง เพราะอย่างน้อยขอเขียนในหนังสือพิมพ์ของท่านเป็นแรงบันดาลใจของคนรุ่นต่อมา ดังจะเห็นได้จากขอเขียนของ ส.ธรรมยศว่า

...ขอเปิดเผยความลับอันควรเปิดเผยใดข้อหนึ่ง
คือพระราชนิพนธ์เรื่อง "เมืองไทยจตุรทิศ"
(พระราชนิพนธ์ใน ร. ๖ - ผู้วิจัย) นั้นได้รับ
จากนิพนธ์ของเทียนวรรณ....

หรือจากความเห็นของชัชอนันต์ สมุทวณิช นักวิชาการรุ่นใหม่ที่ว่า

... นอกจากนั้น เรายังมีอาจจะหักห้ามที่จะมีจินตนาการ
ใควการคิดลกลางระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ โดยพวก
"เกกเหม็ง" หรือ "คณะ ร.ศ. ๑๓๐" นั้น ผู้จัดการอาจได้รับ
อิทธิพลจากขอเขียนของเทียนวรรณไปบ้างไม่มากก็น้อย.... (๓๒)

อีกใลวอวทตจว

โดยเหตุนี้ ความหวังของเทียนวรรณที่ได้ "ปักเสาเป็นเป้าหมายไว้เพื่อคนในวันข้างหน้าจะมีตามอย่างบ้าง" จึงเป็นความหวังที่ไม่สูญเปล่าเสียทีเดียว เพราะอีกราวสามสิบปีต่อมา ประเทศไทยก็ได้เปลี่ยนระบบการปกครองจากสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบประชาธิปไตย

หนังสือพิมพ์ในยุคนี้ ฉบับสำคัญ ๆ แท้ที่จะสามารถค้นคว้าหาข้อมูลได้ มีดังต่อไปนี้คือ

หนังสือพิมพ์ไทย เริ่มออกเมื่อ ปี พ.ศ. ๒๔๕๑ เป็นของพระคลังข้างที่ ผู้ดำเนินงานเป็นข้าราชการทั้งสิ้น (๓๓) จึงเป็นหนังสือพิมพ์ที่เป็นสื่อกลางในการเสนอข่าวและความเห็น

๓๑. ส. ธรรมยศ "ชีวิตและงานของเทียนวรรณ", สงบ สุริยินทร์, เรื่องเดิม, หน้า ๑๘.
๓๒. ชัชอนันต์ สมุทวณิช, "อุดมการณ์ทางการเมืองของไทย", อุดมการณ์กับสังคมไทย, (พระนคร: สมาคมสังคมนศาสตร์แห่งประเทศไทย พ.ศ. ๒๕๑๕) หน้า ๒๘.
๓๓. สัมภาษณ์ สติภัย เสมอานิล, นักหนังสือพิมพ์อาวุโส, วันที่ ๑๘ มี.ค. ๒๕๑๖ และ (ดูรายละเอียด) สุรัตน์ นุมนนท์, "หนังสือพิมพ์กับกฎหมายการพิมพ์" วิทยาสารปริทัศน์, ๒๓ (๒๐ มี.ค. ๒๕๑๕) หน้า ๓๘ - ๓๙.

ของฝ่ายปกครองมากกว่าจะเป็นหนังสือพิมพ์ของประชาชน พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงนิพนธ์บทความทางการเมืองลงในหนังสือพิมพ์เป็นประจำ โดยใช้นามปากกาว่า "อัสวาทู" และ "รามจิตติ" ตอบโต้บทความที่โจมตีฝ่ายปกครองในหนังสือพิมพ์ต่าง ๆ โดยใช้หลักวิชาแต่ละเหตุผล ก่อให้เกิดความเคลื่อนไหวในวงการหนังสือพิมพ์อย่างคึกคัก โดยเฉพาะเป็นที่รู้กันว่าเป็นหนังสือพิมพ์ของฝ่ายปกครอง หนังสือพิมพ์ไทยจึงตกเป็นเป้าของการโจมตีจากหนังสือพิมพ์ฉบับอื่น ๆ โดยทั่วไป เพราะถือว่าความเห็นและทัศนะทางการเมืองของหนังสือพิมพ์ไทย คือนโยบายของรัฐบาล

ก่อนหน้านั้น หนังสือพิมพ์ของเอกชนที่ออกกันอยู่ยังมีได้มีความคิดวิพากษ์วิจารณ์มากนัก เมื่อหนังสือพิมพ์ไทย เกิดขึ้นและแสดงตนเป็นฝ่ายปกครองอย่างเปิดเผยแล้ว จึงมีการต่อสู้ระหว่างหนังสือพิมพ์ที่เป็นปากเสียงของรัฐบาล และหนังสือพิมพ์ของเอกชนอย่างจริงจัง (๓๔)

หนังสือพิมพ์กรุงเทพเคลิเมนต์ เริ่มออกฉบับแรกเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๑ โดยที่บริษัทสยามฟรีเพรสของนายฮอฟแมนเป็นเจ้าของ เป็นหนังสือพิมพ์ที่ได้รับความนิยม และเชื่อถือจากประชาชนมากที่สุดฉบับหนึ่ง เพราะไม่ได้รับเงินสนับสนุนจากรัฐบาลทำให้มีเสรีภาพในการดำเนินงานเต็มที่ และผู้จัดทำก็มีการศึกษาคี หรือเป็นข้าราชการ ผู้มีประสบการณ์ เช่น พระยาวิชัยสุนทร พระยาอุดมพงศ์เพ็ญสวัสดิ์ หลุยส์ ธีร์วิศ หลวงสารานุประพันธ์ บทความต่าง ๆ จึงมีอิทธิพลต่อการดำเนินงานของรัฐบาลไม่น้อย จะเห็นได้จากการที่รัฐบาลนำข้อเสนอบางอย่างไปปฏิบัติตาม เช่น การเสนอให้รัฐบาลทำการตรวจสอบกรณีพระเทพเขนทร์

๓๔. สมบูรณ์ วรพงษ์, "เล่าเรื่องหนังสือพิมพ์เมื่อ ๔๐ ปีก่อน", วิทยาสารปริทัศน์, ๒๑ (๕ มิ.ย. ๒๕๑๓), หน้า ๕๑.

๓๕. ในสมัยนั้นรัฐบาลให้เงินสนับสนุนหนังสือพิมพ์ใด ๆ โดยวิธีบอกรับเป็นสมาชิกจำนวนมาก ๆ ไม่ได้ให้เป็นจำนวนเงิน.

ข้อแย้งที่น่าขบขันของราษฎรโดยพลการ และราษฎรไม่สามารถฟังศาลได้ เพราะฟ้องศาลก็มัก
จะแพ้ทุกครั้ง จึงหันมาพึ่งกรุงเทพฯเดลิเมล์ รัฐบาลได้จัดการสอบสวนให้ ในที่สุดพบว่า
พระเทพเย็นทงภระทำการทุจริตจริงจึงถูกลงโทษ

อีกเรื่องหนึ่งคือการคัดค้านคำประกาศให้ใช้ค่านำหน้า "เด็กชาย" "เด็กหญิง"
ของลูกขุนนางว่า "นายน้อย" "นางน้อย" ตามลำดับ และให้เรียกลูกคนสามัญว่า "เด็กชาย"
"เด็กหญิง" ตามปกติ หนังสือพิมพ์ทุกฉบับไม่เห็นด้วยเพราะถือว่าเป็นการแบ่งชั้นของบุคคล
กรุงเทพฯเดลิเมล์ โจมตีรัฐบาลหนักกว่าฉบับอื่น^(๓๖) ในที่สุดด้วยแรงคัดค้านของหนังสือพิมพ์
ประกาศดังกล่าวจึงถูกยกเลิก

กรุงเทพฯเดลิเมล์ ยังได้แสดงความกล้าหาญตีพิมพ์บทความ "ชาวต่างประเทศ
เผยพระเกียรติ" ว่าเสนอให้รัฐบาลตั้งรัฐสภาช่วยในการบริหารประเทศ

...คงไม่มีใครที่มีสติสัมปชัญญะ ลงเนื้อเห็นว่ถึงเวลาแล้ว
ที่กรุงเทพฯควรมีปาลิเมนต์เป็นที่ประชุมราชการการเมือง
ทั้ง ๆ คนไทยได้รับการศึกษามานานแล้ว....^(๓๗)

ความเห็นหนังสือพิมพ์ชั้นนำของ กรุงเทพฯเดลิเมล์ จะเห็นได้จาก เมื่อ
อัสวาทู เขียนบทความ "โคคนติคดอ" เป็นที่เกรี้ยวกราวใน หนังสือพิมพ์ไทย กรุงเทพฯ
เดลิเมล์ โคลงบทความ "ล่อติดโคคน" ของโคนันทวิศาลเป็นการโต้ตอบอย่างไม่หวั่นเกรง
แม้ว่าหนังสือพิมพ์ กรุงเทพฯเดลิเมล์ จะมีความเห็นส่วนในขัดแย้งกับรัฐบาล
แต่ก็มักจะทำไปเพื่อประโยชน์ส่วนรวมมากกว่า จะเป็นการโต้ตอบคัดค้าน ด้วยเรื่องส่วนตัว
หรือเพื่อเอาชนะ สิ่งใดที่จะเป็นประโยชน์ต่อชาติหรือประชาชน กรุงเทพฯเดลิเมล์ ก็ให้ความ
ร่วมมือด้วยอย่างดี จะเห็นได้จากในต้นรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อ

๓๖. สติชัย เสมานิล, เรื่องเดิม, หน้า ๒๐๕.

๓๗. กรุงเทพฯเดลิเมล์, ๒ มิถุนายน ๒๔๖๕.

สงครามโลกครั้งที่ ๑ เกิดขึ้น ความต้องการที่จะหาทางแก้ไขสนธิสัญญาไม่เสมอภาค ทำให้พระองค์ทรงเห็นความจำเป็นที่จะเข้าร่วมสงคราม เขาเป็นฝ่ายสัมพันธมิตร เพราะพระองค์ทรงเล็งเห็นถึงผลประโยชน์ที่ไทยจะได้รับมากกว่าเข้ากับเยอรมัน (๓๘)

แต่เนื่องจากมีทางเป็นไปได้ว่าการตัดสินใจของพระองค์จะไม่ได้รับความเห็นชอบจากประชาชนส่วนใหญ่ ซึ่งเคยขมขื่นกับการยึดดินแดนจากไทยของอังกฤษ และฝรั่งเศส ในรัชกาลที่ ๕ และเจ้านายบางพระองค์ที่ทรงไปรบประเทศเยอรมัน เพราะเคยศึกษาอยู่ในประเทศนั้น พระองค์จึงได้หันมาใช้หนังสือพิมพ์เป็นเครื่องมือเผยแพร่ให้ประชาชนได้เข้าใจถึงสาเหตุของการตัดสินใจในครั้งนี้ว่ามีเหตุผลมากขึ้น โดยให้พระยาบูรณราช เลขานุการในพระองค์ไปขอร้อง หนังสือพิมพ์ กรุงเทพฯเดลิเมล์ ให้ช่วยต่อต้านเยอรมัน ซึ่ง กรุงเทพฯเดลิเมล์ ก็ได้ใช้ความร่วมมือเป็นอย่างดี โดย

๑. โดลงบทความพระชาชนิพนธ์ทุกบท
๒. สนับสนุนนโยบายของรัฐบาลในการเผยแพร่การโฆษณา เช่น ลงบทความ "เยอรมันจะชนะศึกไม่ได้อีกเลย" (๓๙)
๓. จัดตั้งกองบรรณาธิการพิเศษ เขียนบทความเร่งให้สยามประกาศสงครามกับเยอรมันส่งไปลงหนังสือพิมพ์ฝ่ายสัมพันธมิตรทั่วโลก (๔๐)

ในที่สุดประเทศไทยก็ประกาศสงครามกับเยอรมันได้โดยไม่ได้รับการคัดค้านจากประชาชนแต่อย่างใด แสดงให้เห็นว่าหนังสือพิมพ์คงมีส่วนในการสร้างประชามติอยู่บ้าง

โดยเหตุที่รัฐบาลเล็งเห็นถึงอิทธิพลของ กรุงเทพฯเดลิเมล์ จึงพยายามหาวิธีการที่จะเข้าไปควบคุมบริษัทฟรีเพรส ความพยายามนั้นบรรลุผลสำเร็จ หลังสงครามโลกครั้งที่ ๑ เมื่อฐานะทางเศรษฐกิจของบริษัททรุดลง เนื่องจากการทำตามนโยบายของรัฐบาลในสมัยสงคราม ทำให้ต้องสูญเสียรายได้จากการโฆษณาของห้างร้านของชาวเยอรมันถึง ๘๐%

๓๘. กุรายละเอียดยุค, กรมศิลปากร, กองจดหมายเหตุแห่งชาติ เลขที่ ร. ๖ ค. ๑๕/๓
"หนังสือฉบับเกี่ยวกับเรื่องมหาสงคราม".

๓๙. กรุงเทพฯเดลิเมล์ ๑๓ มิถุนายน ๒๔๖๐.

๔๐. หลุยส์ คีร์วิค, ประชาธิปไตย ๑๗ ปี (พระนคร : วิบูลกิจ, ๒๔๕๓) หน้า ๑๘.

ทั้งการส่งข่าวและบทความไปลงหนังสือพิมพ์ต่างประเทศ ก่อนประกาศสงคราม เข้ากับสัมพันธมิตรของไทยนั้น ทำให้เสียค่าใช้จ่ายมาก

นอกจากนี้แล้ว พระคลังข้างที่ก็ได้เสนอราคาซื้อสูงมากกว่า ๓๐๐,๐๐๐ บาท นายฮอฟแมนจึงเห็นเป็นโอกาสที่จะยอมขายกิจการให้และต่อมาก็เดินทางกลับประเทศของตน นายหลุย คีร์ริค ได้รับมอบหมายให้เป็นผู้ดำเนินการต่อมา

จินโนสยามวารศัพท์ (ภาษาไทย) เป็นหนังสือพิมพ์ชั้นแนวหน้าในด้านการแสดงความคิดเห็นอีกฉบับหนึ่ง ผู้อำนวยกา คือ นายเชียวสุคตสิงห์ สิบญูเรื่อง ท่านผู้นี้เป็นคนจีนโดยกำเนิด แต่ได้อพยพตามบรรพบุรุษมาทำการค้าขายในเมืองไทย เมื่อนายเชียวสุคตสิงห์เริ่มกิจการหนังสือพิมพ์ ระหว่างปี พ.ศ. ๒๔๔๖ - ๒๔๕๐ ปรากฏว่าความรู้เกี่ยวกับภาษาไทย อยู่ในขั้นสามารถเขียนร้อยกรองได้คือพอใช้ จินโนสยามวารศัพท์ ฉบับภาษาไทยนี้ ออกความกับฉบับภาษาจีน ผู้ช่วยของเชียวสุคตสิงห์เป็นบุตรของตนเองชื่อ ละม่อม จุกประสงค์ในการออกหนังสือพิมพ์ของท่านประการหนึ่ง คือต้องการเชิดชูความสัมพันธ์อันดี ระหว่างคนไทยและคนจีน อีกทั้งพยายามชักจูงให้ประชาชนเห็นความสำคัญและเข้าใจต่อกระบวนการประชาธิปไตย เช่น ลงบทความ "อินเดียวกับความอิสระภาพ"^(๔๒) ที่ให้เห็นความสำคัญของประชาชนอย่างในประเทศอินเดีย ว่าหากมีโอกาสรวมกันกระทำสิ่งใดมักจะได้ผลสำเร็จเสียคดีการกระทำที่ไม่เหมาะสมของข้าราชการบางคน รวมทั้งการเสนอความเห็นเห็นว่าไทยควรจะมีกองอากาศยาน หรือกองทัพอากาศไวป้องกันประเทศ^(๔๓)

สยามวารศัพท์
เชียวสุคตสิงห์ ใช้นามปากกา "บาทกฤษร" เขียนบทความลงในจินโนเป็นประจำ นอกจากท่านผู้นี้จะเป็นนักหนังสือพิมพ์แล้ว ยังเป็นนักการเมือง ฝ่าย ค.ร. ชุนศักดิ์เซน ผู้นำการปฏิวัติของจีน ได้เขียนบทความสนับสนุนฝ่ายปฏิวัติอย่างเปิดเผย และรณรงค์หาความสนับสนุนและทุนทรัพย์

๔๑. สัมภาษณ์, สติชัย เสมานิล, นักหนังสือพิมพ์อาวุโส, วันที่ ๑๘ มีนาคม ๒๕๑๖.

๔๒. จินโนสยามวารศัพท์, ๒๑ เมษายน พ.ศ. ๒๔๖๔.

๔๓. สุภาพันธุ์ สุนทรมณี, วิวัฒนาการ และการใช้ประโยชน์ของหนังสือพิมพ์ในประเทศไทย, (จิตยานิพนธ์ ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, แผนกวิชาบริหารธุรกิจศาสตร์, คณะอักษรศาสตร์, บัณฑิตวิทยาลัย, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, พ.ศ. ๒๕๑๕) หน้า ๕๘.

จากคนจีนในประเทศไทยแล้ว ซึ่งมีผลให้รัชกาลที่ ๒ ทรงไม่พอพระทัย และไต่ทรงเขียนบทความเรื่อง "ยิวแห่งบูรพาทิศ" ซึ่งหมายถึงพวกจีนลงใน สยามออบเซอร์เวอ์

หนังสือพิมพ์ในเครือของนายเชียวฮุดเส็ง อีกฉบับหนึ่งคือ ผดุงวิทยา ซึ่งมีชื่อเสียงในคานรอยุธยา และให้ความรู้ใหม่ ๆ แก่ผู้อ่าน พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดการประพันธ์อยู่แล้ว มักลงบทความโต้แย้งกับนายเชียวฮุดเส็งเป็นร้อยกรอง. เสมอ ๆ จึงให้ ผดุงวิทยา มีชื่อเสียงไม่คอยไปกว่า จีนโน้ ภาษาไทย นามปากกาของนายเชียวฮุดเส็งใน ผดุงวิทยา นอกจาก "บาทกฤษร" ยังมี "ผดุง" "อโยมัยเสต์"

บางกอกการเมือง ออกเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๕ เป็นรายสัปดาห์ก่อน และเปลี่ยนมาเป็นรายวันในรุ่งขึ้น เสมอ สุมานันท์ เป็นบรรณาธิการในระยะแรกเป็นหนังสือพิมพ์แสดงความตั้งใจที่จะมีบทบาททางการเมืองมากฉบับหนึ่ง โดยทำหน้าที่เป็นตัวแทนของราษฎรคอยชี้แจงให้รัฐบาลเห็นความทุกข์ยากของประชาชนอยู่เสมอ เช่น เคยเสนอให้กระทรวงธรรมการปรับปรุงราคาหนังสือแบบเรียนให้ต่ำลง เพื่อไม่ให้ประชาชนเดือดร้อน อินทรี

ขณะเดียวกันก็มีส่วนวางรากฐานประชาธิปไตยด้วยการเรียกร้องให้รัฐบาลปรับปรุงระบบการปกครอง ลงบทความ "กฎหมายธรรมนูญประเพณี" (๔๔) เสนอให้รัฐบาลออกกฎหมายรัฐธรรมนูญ เพื่อช่วยในการปกครองบ้านเมือง ให้ดำเนินไปอย่างมีหลักเกณฑ์ และมีประสิทธิภาพ หรือ บทความ "อรรถมหาเสนาบดีจะควรมีหรือไม่" ซึ่งชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการเลือกไข่มุกคนเข่าทำราชการ เสนอให้มีการ "โหวต" เลือกอรรถเสนาบดีเป็นประมุขของเสนาบดีสภา และสรุปท้ายบทความว่า

๔๔. บางกอกการเมือง, ๒๑ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๖๖.

... ทุกวันนี้พวกเรา ขออะไรแล้วร้องหาอะไร? ไม่ใช่ท่าน
เสนาบดีผู้มีความซื่อสุจริต และมีความจงรักภักดี ต่อชาติ
ศาสนา พระมหากษัตริย์ ทั้งปากแต่ใจจริง ๆ คอกฤดา? (๕๕)

ยามาโตะ เป็นหนังสือพิมพ์ภาษาไทย แต่มีเจ้าของเป็นชาวญี่ปุ่น คือ นายไอนิยา
คาวา ฉบับแรกออกเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๕ เป็นหนังสือพิมพ์ที่สมควรกล่าวในที่นี้ เพื่อเป็นพื้นฐาน
ความรู้เกี่ยวกับการดำเนินงานของคนญี่ปุ่น ในประเทศไทยก่อนที่ประเทศไทยจะเข้าสู่
สงครามมหาเอเชียบูรพา เพราะเป็นการแสดงให้เห็นว่าญี่ปุ่นได้เตรียมตัวสำหรับการขยาย
อิทธิพลมาเป็นเวลานานเพียงใด หนังสือพิมพ์ฉบับนี้ตัวเจ้าของและบรรณาธิการเป็นชาวญี่ปุ่น
และให้ความสนใจต่อชาวการเมืองอยู่มาก ทำให้เราเชื่อว่าคงเป็นหนังสือพิมพ์ซึ่งมีวัตถุประสงค์
ทางการเมืองอย่างใดอย่างหนึ่ง (๕๖) เป็นหนังสือพิมพ์ซึ่งขายได้ดีมากเทียบเท่าหรืออาจจะขาย
ได้มากกว่า กรุงเทพฯ เกล็ดเมด นิยมการลงข่าวโจมตีข้าราชการเป็นทวีคูณมากกว่าจะตำหนิ
รัฐบาลเป็นส่วนรวม (๕๗)

ยามาโตะ ได้นำความคิดใหม่ ๆ มาสู่วงการหนังสือพิมพ์ เช่น การจัดให้มีการ
"โหวตเกียรติคุณเสนาบดี" โดยให้พิจารณาจากหัวข้อดังต่อไปนี้คือ "มีวิชาพอสมควรใน
ตำแหน่ง มีความสามารถพอสมควรกับตำแหน่ง มีความซื่อสุจริตทั่วไป ไม่ถือตัวไม่ไว้ยศ
ทำให้ราชการกระทรวงนั้นเจริญขึ้น" ซึ่งผลปรากฏว่าเสนาบดีกระทรวงต่างประเทศ คือ
สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาเทวะวงศ์วโรปการ ได้รับคะแนนท่วมท้น การทดลอง
หยั่งเสียงประชาชนเช่นนี้อาจจะมีความหมายในแง่เป็นการสำรวจตรวจสอบ สภาพการณ์ทาง
การเมืองของไทยก็เป็นได้ แต่ถึงแม้นี้อาจจะไม่ใช่วิธีที่เห็นได้ชัด ญี่ปุ่นก็งดไปประโยชน์
จากการออกหนังสือพิมพ์ในประเทศไทยมากอยู่ดี เพราะปกติสถาบันหนังสือพิมพ์ก็เป็นแหล่ง

๕๕. บางกอกกามเมือง, ๒๐ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๖๖.

๕๖. เสลา เวชะรุจิ, เรื่องเกม หน้า ๕๕.

๕๗. สัมภาษณ์, สถิตย เสมานิล, นักหนังสือพิมพ์อาวุโส, วันที่ ๑๔ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๑๖.

เก็บและป้อนข้อมูล ซึ่งจะสามารถช่วยให้เข้าใจถึงปัญหาการเมืองและสังคมได้มากกว่าสถาบันอื่นใดอยู่แล้ว

วैयाโม ออกเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๔ ขุนพิริยพิศการ เป็นบรรณาธิการคนแรก และหลวงอุปทานนิตีเทศ รับขวงตอมา ผู้รวมงานประกอบไปควยคนหนุ่มและข้าราชการที่ออกจากราชการแล้ว จึงทำให้ วैयाโม เป็นหนังสือพิมพ์ที่มีโอกาสดีกว่าหนังสือพิมพ์อื่น ๆ ในแง่ที่ได้อธิบายความจริงจากทางราชการมาผสมกับความกระตือรือร้นของคนหนุ่ม นับเป็นหนังสือพิมพ์ที่กล่าววิพากษ์วิจารณ์การใช้จ่ายพระราชทรัพย์อย่างฟุ่มเฟือยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวไม่กลัวเกรงอีกฉบับหนึ่ง (๔๘) จนเป็นผลให้นายเอ อีซูฟอดี เจ้าของ และนายสฤติยศ เสมานิด บรรณาธิการขณะนั้นต้องคดีหมิ่นพระบรมเดชานุภาพถูกจำคุกอยู่ ๔ ปี และ ๕ ปี ตามลำดับ

โดยเหตุที่หนังสือพิมพ์โดยเฉพาะอย่างยิ่งปลายรัชกาลที่ ๖ สัมผัสอยู่กับเสรีภาพที่ได้รับจากรัฐบาล บางฉบับจึงใช้เสรีภาพของตนไปในทางที่ผิดจุดประสงค์ กล่าวคือมีการโจมตีบุคคลอื่น ๆ หรือหนังสือพิมพ์ด้วยกันเองในเรื่องส่วนตัว อย่างไรก็ตามจริยธรรมไม่ละเว้นแม้แต่องค์พระประมุข เป็นผลให้รัฐบาลต้องเข้าควบคุมหนังสือพิมพ์เป็นครั้งแรก เมื่อตระหนักว่า "พระราชกำหนดลักษณะหมิ่นประมาท ร.ศ. ๑๑๘" นั้นไม่เพียงพอ รัฐบาลจึงออก "พระราชบัญญัติว่าด้วยสมุดเอกสารและหนังสือพิมพ์ พ.ศ. ๒๔๖๕" โดยเอาเค้าโครงจากกฎหมายของต่างประเทศมาดัดแปลงให้เหมาะสม คือกฎหมายมลายู ฉบับที่ ๑๑ ค.ศ. ๑๙๑๕ ว่าด้วยห้ามการพิมพ์และที่จะนำหนังสือซึ่งเป็นเสี้ยนหนามแผ่นดินเข้ามาในประเทศ อีกฉบับหนึ่งเป็นกฎหมายฉบับที่ ๕ ค.ศ. ๑๙๒๐ ว่าด้วยข้อบังคับการมีเครื่องตีพิมพ์และการพิมพ์หนังสือที่ตรงพระราชประสงค์ที่จะให้ขึ้นในประเทศไทย (๔๙)

๔๘. สมบูรณ์ วรพงษ์, เรื่องเดิม, หน้า ๕๑.

๔๙. กรมคดีปกครอง, ออกกฎหมายเนคตแห่งชาติ เลขที่ ร. ๖ ย ๒ / ๔๓ จกหมายดำเนาที่ ๒๙๒๔ "หนังสือจากเจ้าพระยาอภัยราชามาถึง ร. ๖".

เมื่อพิจารณาพระราชบัญญัติฉบับนี้ จะเห็นว่าไม่ได้ควบคุมเสรีภาพหนังสือพิมพ์อย่างจริงจัง เพราะเพียงแต่ในกานการจัดตั้งโรงพิมพ์ว่าจะต้องขออนุญาตก่อนเท่านั้น การออกหนังสือพิมพ์ และสิทธิการเป็นบรรณาธิการก็ยังไม่จำเป็นต้องขออนุญาต เพียงระบุไปประกาศชื่อโรงพิมพ์ ผู้พิมพ์โฆษณาและบรรณาธิการไว้ในหน้าแรกหรือหน้าหลัง ให้เห็นง่าย และรัฐบาลก็เพียงแต่ใช้วิธีปิดโรงพิมพ์กรณีพิจารณาเห็นว่าหนังสือพิมพ์นั้นอาจก่อให้เกิดความวุ่นวายในราชอาณาจักร หนังสือพิมพ์จึงเกิดมากในสมัยนี้และการที่กฎหมายการพิมพ์ฉบับแรกมิได้กำหนดคุณสมบัติของผู้ที่จะเป็นบรรณาธิการ ทำให้หนังสือพิมพ์บางฉบับไปจ้างชาวต่างประเทศ สังกัดชาติที่ได้รับสิทธิสภาพนอกอาณาเขต มาเป็นบรรณาธิการ เพื่อหลีกเลี่ยงการขึ้นศาลไทย บางแห่งถึงกับจ้างแขกคักคักในบังคับฮอลันดาเป็นบรรณาธิการ หรือมีฉะนี้ก็ตั้งบรรณาธิการ "หุ่น" ขึ้น ซึ่งอาจไม่มีความรู้ความสามารถในการดำเนินงานหนังสือพิมพ์เลย หรือ บางทีก็มีอายุน้อยมาก เพื่อจะได้เป็นผู้รับเคราะห์กรรมทางอาญาในกรณีที่ถูกฟ้องร้อง

กล่าวโดยสรุปหนังสือพิมพ์ของเอกชนในรัชสมัยที่ ๕ และ ๖ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ดังกล่าวนี้ได้ช่วยจางรากฐาน และเป็นแบบอย่างของหนังสือพิมพ์ในยุคต่อมา คือ ในรัชกาลที่ ๗ ซึ่งเป็นสมัยที่หนังสือพิมพ์เข้าไปมีบทบาททางการเมืองมากขึ้น ผู้วิจัยจึงขอเสนอหัวข้อซึ่งให้เห็นถึงบทบาททางการเมืองที่เด่นที่สุดหนังสือพิมพ์ไทย ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระปกเกล้า ๆ ก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครองคือ

บทบาทหนังสือพิมพ์ในการปูพื้นฐานทางความคิดประชาธิปไตยในรัชกาลที่ ๗ ระยะเวลา
ก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง

เมื่อพิจารณาถึงบทบาททางการเมืองของหนังสือพิมพ์ไทยตั้งแต่หนังสือพิมพ์ในรัชกาลสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ จะเห็นถึงแนวโน้มในการค่อย ๆ นำความคิดทางประชาธิปไตย เข้ามา โดยตลอดแม้ว่าจะเป็นสิ่งที่มองไม่เห็นได้ชัด หรืออาจจะไม่ได้เป็นจุดประสงค์หลักของผู้ดำเนินการก็ตาม แต่การทำหน้าที่ของหนังสือพิมพ์ ในฐานะสื่อทางความคิดจากรัฐบาลไปสู่ประชาชนก็ตาม และจากประชาชนไปสู่รัฐบาล และในฐานะของผู้แทนปวงชนในการตรวจสอบพฤติกรรม

ของรัฐบาล และเสนอแนวทางใหม่ ๆ ทั่วประเทศ ย่อมมีส่วนในการพัฒนาความคิดความอ่าน
 ของประชาชนขึ้นมาเป็นลำดับ และทำให้ประชาชนบางส่วนได้ตระหนักถึงหน้าที่ของตนในฐานะ
 ที่เป็นสมาชิกหน่วยหนึ่งของสังคม ละทิ้งนิสัยของผู้ที่อยู่ใต้อุปการะ ซึ่งยอมรับทุกสิ่งทุกอย่าง
 มาเป็นการเริ่มรู้จักคิดอย่างวิพากษ์วิจารณ์ และมีความต้องการเข้าไปมีส่วนร่วมในการบริหาร
 ประเทศ ประกอบกับการที่ฝ่ายปกครองสมัยดังกล่าวก็มีความต้องการปฏิรูปประเทศชาติให้
 ก้าวหน้า เพื่อป้องกันการแข่งขันของมหาอำนาจตะวันตก จึงให้ความสนับสนุน และ
 ไม่ริครอบเสรีภาพหนังสือพิมพ์จนเกินไป ทำให้สถาบันหนังสือพิมพ์เป็นสถาบันที่เขาไปมีบทบาท
 ทางการเมืองมากขึ้นเป็นลำดับ

ในต้นรัชกาลพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวมีเหตุการณ์ทางการเมือง
 หลายประการที่มีส่วนช่วยให้หนังสือพิมพ์ เพิ่มขึ้นบทบาทและอิทธิพลต่อความคิดของประชาชน
 เช่น ปัญหาเศรษฐกิจตกต่ำ การปลดข้าราชการ ทำให้ปัญญาชนในสมัยนั้น มีโอกาสชี้ให้เห็น
 ความบกพร่องของระบอบการปกครองแบบเก่าผ่านทางหนังสือพิมพ์ให้ประชาชนได้เห็นได้ชัดเจน
 มากขึ้น

ในการพิจารณาบทบาททางการเมืองของหนังสือพิมพ์ในการปูพื้นฐานความคิด
 ประชาธิปไตย ผู้วิจัยได้กำหนดบทบาทสำคัญของหนังสือพิมพ์ ในประเด็นนี้เป็น ๒ หัวข้อคือ

๑. การชี้ให้เห็นถึงข้อบกพร่องของการปกครองระบอบสมบูรณาญาสิทธิ
 ราชย์
 ๒. การนำความคิดเกี่ยวกับการปกครองในระบอบประชาธิปไตย มา
 เสนอและให้เหตุผลสนับสนุน
๑. การชี้ให้เห็นถึงข้อบกพร่องของระบอบการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์

เหตุการณ์ที่สำคัญตอนหนึ่งเมื่อต้นรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว
 คือการปลดเสนาบดีขึ้นเจ้าพระยา ๖ ท่าน โดยมีสาเหตุมาจากการที่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ
 ทรงพยายามแก้ไขเศรษฐกิจตกต่ำโดยวิธี "กูดยภาพ" ปลดข้าราชการจำนวนหนึ่งออกเพื่อลด
 ทุนรายจ่ายของประเทศ การปลดเสนาบดีผู้มีความสามารถราวเดีวถึง ๖ ท่าน

ครั้งนี้ สร้างความไม่พอใจขึ้นทั่วไปในหมู่ข้าราชการ และประชาชนโดยเฉพาะอย่างยิ่ง
 เมื่อตั้งผู้ดำรงตำแหน่งสืบแทนเสนาบดีที่ถูกปลดจวนปรากฏว่าเจ้านายทั้งสิ้น เช่น
 สมเด็จพระเจ้าพี่ยาเธอ เจ้าฟ้ากรมหลวงลพบุรีราเมศวร์ ดำรงตำแหน่งแทนเจ้าพระยามรราช
 กษัตริย์มหาดไทย พระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าธานีนิวัตดำรงตำแหน่งเสนาบดีตุนเจ้า
 พระยาธรรมศักดิ์ กรมหลวงธรรมการ พระเจ้าพี่ยาเธอกรมพระกำแพงเพชรอัครโยธิน
 ดำรงตำแหน่งแทนเจ้าพระยาวงศาอนุประพันธ์ ฯลฯ

นอกจากนี้เจ้านายบางพระองค์ยังได้รับพระยศสูงขึ้นกว่าเก่า เช่น สถาปนา
 สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระธรรมาธิบดีเป็นสมเด็จเจ้าพระยา
 บิตุลา กรมพงศาภิมุข พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาคำรงราชานุภาพเป็นสมเด็จเจ้า
 บรมวงศ์เธอ กรมพระยาคำรงราชานุภาพ เป็นต้น^(๕๐)

ความไม่พอใจครั้งนี้จะเห็นได้จากบทความ เช่น "ความรักชาติ" โดยดวง
 ตะวัน ในหนังสือพิมพ์ สารนคร^(๕๑) ซึ่งโจมตีรัฐบาลว่า :

... ควรเลิกบำรุงยศศักดิ์ทันที แลควรตั้งหน้าบำรุง ทางพาณิชย์การ
 โดยเร็วที่สุดที่จะทำได้... (๕๒)

หนังสือพิมพ์ ปากกาไทย^(๕๓) ได้เสนอบทความ "เจ้าแห่งกรุงสยาม"
 โดย "หมอบโหล่ง" ท้าความถึงสมัยรัชกาลที่ ๕ และ ๖ ซึ่งมีการเลือกบุคคลเข้าทำงานตาม
 ความสามารถก่อนที่จะโจมตีเหตุการณ์ครั้งนี้ว่า :

... แต่มาบัดนี้ มีเสียงคนไทยเป็นอันมากพากันตั้ง
 ในความดำเนินธุรกิจของรัฐบาล ในเมื่อเห็นเสนาบดี
 เจ้ากระทรวงต่าง ๆ ที่ถูกคุ้ยออกไปโดยปริยายซึ่ง

๕๐. (ดูรายละเอียด), สถิตย์ เสมานิล, เรื่องเดิม, หน้า ๑๘๖.
 ๕๑. สารนคร เป็นหนังสือพิมพ์รายวัน ออกเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๗ และเลิกกิจการเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๘
 นายอรุณ สารากรณ เป็นเจ้าของ
 ๕๒. สารนคร, ๔ กรกฎาคม ๒๔๖๘.
 ๕๓. ปากกาไทย, เป็นหนังสือพิมพ์รายวัน ออกเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๘ เลิกกิจการเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๐
 นายถวัติ ฤทธิเดช เป็นเจ้าของ

เสนาบดีนั้น ๆ ไม่ใช่เจ้าและบรรจเจ้าเข้ามาแทน
 ... จึงเป็นที่น่าพิศวงสนเท่ห์แก่ไทยยิ่งนัก เลย
 พวกกันคิดไปต่าง ๆ นานาวารัฐบาลสยามในเวลานี้
 จะไม่เพียงเลี้ยงถึงความสามารถของบุคคล เช่น
 แรกก่อนเสียแลวกรรมัง? การงานของรัฐบาลเวลา
 นี้จึงมีแต่บรรจเจ้าขึ้นไปคุมงานเสียโดยมาก.... (๕๔)

หนังสือพิมพ์บางกอกการเมือง ได้แสดงความเห็นเช่นกันว่า
 ... อภิรัฐมนตรีกระทรวงรู้สึกตะขิดตะขวงพระทัยอยู่บาง
 ที่คอยแต่คณะขุนนางส่วนเจ้าซึ่งรับราชการประจำ
 ตำแหน่งนาที่ราชการอยู่เดิมนั้นหาใดถูกอุลลยด้วยไม่.... (๕๕)

นอกจากนี้แล้ว เมื่อปรากฏว่านโยบายคุณภาพ ดังกล่าวไม่ได้มีผลแก้ไข
 เศรษฐกิจให้ดีขึ้นแต่อย่างใด หนังสือพิมพ์ต่าง ๆ ที่ติดตามการดำเนินงานของรัฐบาลได้แสดง
 ความฉีกเห็น และชี้ให้เห็นข้อบกพร่องบางประการของการคุณภาพ ที่ฝ่ายรัฐบาลไม่ได้คำนึง
 ถึง

หนังสือพิมพ์ สยามวิภา (๕๖) ให้ความเห็นที่ "คุณภาพ" ไม่ได้นำประโยชน์
 อะไรมาให้เลย เช่น การขมบดผลบางแห่ง เพื่อลดรายจ่ายกลับทำให้เกิดผลเสียด้านอื่นคือ
 ทำให้เกิดอุทธรณ์ชุกชุม และที่สำคัญคือ เมื่ออุลลยข้าราชการคนใดออก รัฐบาลไม่สามารถเลือก
 คนที่มีความสามารถเหมาะสมกับงานได้ การปลดข้าราชการคนเก่า ต้องเสียเงินบำนาญให้ทั้ง
 ที่ยังคงทำงานได้ก็อยู่ เพื่อจ้างคนใหม่ ทำให้รัฐบาลต้องเสียเงินถึงสองต่อ โดยไม่ได้อะไร
 กลับคืน (๕๗)

๕๔. ศกโพธิ์ (นามแฝง), "เจ้านายกับขุนนาง", ใน บางกอกการเมือง, ๒๐ เม.ย. ๒๔๙๐.
 ๕๕. บางกอกการเมือง, ๒๐ เมษายน พ.ศ. ๒๔๙๐.
 ๕๖. เป็นหนังสือพิมพ์รายสัปดาห์ ออกเมื่อราว พ.ศ. ๒๔๖๕ เลิกกิจการ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๐.
 นายพรอม (เจ้าของร้าน พรอมภักดิ์ ปัจจุบัน) เป็นเจ้าของ
 ๕๗. สยามวิภา, ๒๐ กรกฎาคม ๒๔๙๐.

ศรีกรุง (๕๘) เสนอความเห็นแก่รัฐบาลเพื่อให้ "คุณภาพ" มีประสิทธิภาพมากขึ้น โดยเสนอให้มีการปรับปรุงกิจการของกระทรวงต่าง ๆ อันมีกระทรวงการคลัง กระทรวงทหาร กระทรวงมหาดไทย โดยใหญ่ หรือ รวมกรมกองต่าง ๆ ในกระทรวงนั้น ๆ เพื่อเป็นการบูรณาการของรัฐบาล (๕๙)

ไม่มีหลักฐานยืนยันว่าขอเสนอเหล่านี้ มีอิทธิพลต่อรัฐบาลเพียงใดหรือไม่ แต่อาจกล่าวได้ว่า การวิจัยผลกระทบของการดำเนินนโยบายต่าง ๆ ของหนังสือพิมพ์ทำให้ผู้อ่านได้เห็นถึงขอบเขตของการปกครองในระบอบเก่าอยู่ไม่ใช่น้อย เพราะถึงแม้ว่าหนังสือพิมพ์ในสมัยดังกล่าวจะแพร่หลายอยู่ในวงจำกัด แต่ก็เป็นการแพร่หลายอยู่ในกลุ่มของคนที่มีอำนาจทางการเมือง เสถียรภาพของรัฐบาล เศรษฐกิจและสังคม หรือชนชั้นนำของประเทศ จึงยอมมีผลกระทบกระเทือนได้

นอกเหนือจากการแสดงให้เห็นถึงความล้มเหลวของฝ่ายปกครองในการแก้ไขเศรษฐกิจของประเทศแล้ว อีกเรื่องหนึ่งซึ่งหนังสือพิมพ์ในยุคนี้พยายามที่จะชี้ให้เห็นถึงความเสียหายเปรียบของประชาชนโดยทั่วไป คือเรื่องเงินรัชชูปการ ซึ่งยังคงเรียกเก็บจากประชาชนคนละคน บิลละ ๖ บาท โดยไม่คำนึงว่า บุคคลนั้นจะมีหรือยากจน ซึ่งหนังสือพิมพ์มีความเห็นว่าไม่ยุติธรรม ต่างพากันประโคมข่าว เพื่อเรียกร้องให้มีการเปลี่ยนแปลง

บางฉบับลงเป็นการคนล่อ เช่น บางกอกกวางเมือง ลงรูปล้อเกี่ยวกับเงินรัชชูปการเป็นรูปขอทาน และมีเจ้าหน้าที่ยืนอยู่ใกล้ ๆ พูกว่า

"พวกแกจะยกเว้นหรือใจไมรู้ เพราะแกขอทานไค"

ในฉบับเดียวกันนั้นได้ลงบทความของ "พระจันทร์" ตอบจดหมายผู้อ่านที่ไชนามว่า "ภิญโญ" แสดงความเห็นว่ เมื่อสมัยก่อนประชาชนยังมิได้รับการศึกษามากเท่า

๕๘. ศรีกรุง, เป็นหนังสือพิมพ์รายวัน ออกเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๕ The Srikrung Press เป็นเจ้าของ

๕๙. ศรีกรุง, ๒๒ กรกฎาคม ๒๔๖๕.

วันที่ ๑๗ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๗๕

คุณเจ๊อ เพ็ญภาดก

มีความยินดีที่จะแจ้งให้ท่านทราบว่า คำพเจ้าได้เลิก

ดัมบหริของฝรั่ง และดัมบหริของท่านเป็นประจำมาประมาณ

๒ เดือนแล้ว ทั้งได้ชวนให้เพื่อนฝูงหลายคนปฏิบัติตั้ง

ข้าพเจ้าด้วย

ขอได้รับความนับถือ

พระพยาเพทหัตถ์สิน

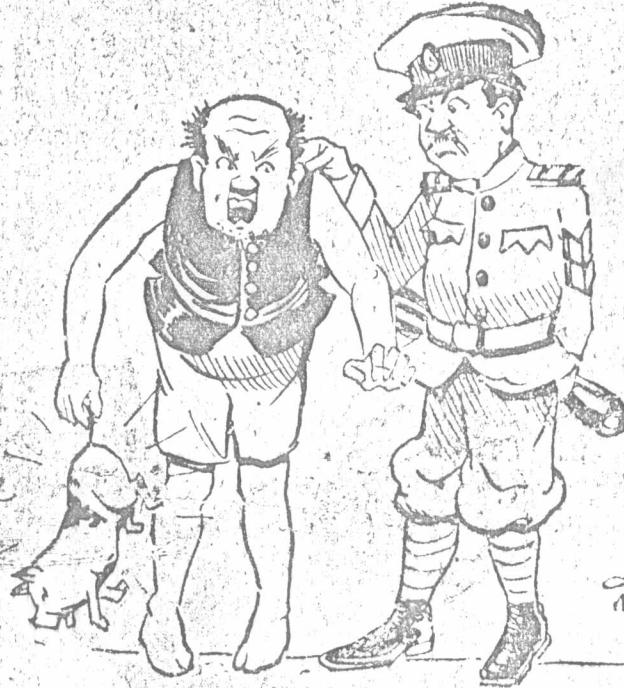
ประธานกรรมการการ

ขอว่า บรรณาธิการ...
 หนึ่งคือพิมพ์ทุกสัปดาห์...
 ดนทุกเทศา...
 ดคง ความพึงพอใจที่ใด...
 ทย เนอรัทส์จางวาง...
 ษาไม่พอใจจะให้...
 พระเจ้าเปอร์เซีย...
 บรรณาธิการ...
 บรรณาธิการ...
 ที่ตามหน้าพระ...
 (ทรานซีโอเซียน)

ท่านชายควรถวาย

ขาดอมิโตร...
 ๒ ค่มือ โดยแท้...
 คนเค้นแข็งแรง...
 หนัก...
 ๓...
 ๔...
 ๕...
 ๖...
 ๗...
 ๘...
 ๙...
 ๑๐...
 ๑๑...
 ๑๒...
 ๑๓...
 ๑๔...
 ๑๕...
 ๑๖...
 ๑๗...
 ๑๘...
 ๑๙...
 ๒๐...
 ๒๑...
 ๒๒...
 ๒๓...
 ๒๔...
 ๒๕...
 ๒๖...
 ๒๗...
 ๒๘...
 ๒๙...
 ๓๐...
 ๓๑...
 ๓๒...
 ๓๓...
 ๓๔...
 ๓๕...
 ๓๖...
 ๓๗...
 ๓๘...
 ๓๙...
 ๔๐...
 ๔๑...
 ๔๒...
 ๔๓...
 ๔๔...
 ๔๕...
 ๔๖...
 ๔๗...
 ๔๘...
 ๔๙...
 ๕๐...
 ๕๑...
 ๕๒...
 ๕๓...
 ๕๔...
 ๕๕...
 ๕๖...
 ๕๗...
 ๕๘...
 ๕๙...
 ๖๐...
 ๖๑...
 ๖๒...
 ๖๓...
 ๖๔...
 ๖๕...
 ๖๖...
 ๖๗...
 ๖๘...
 ๖๙...
 ๗๐...
 ๗๑...
 ๗๒...
 ๗๓...
 ๗๔...
 ๗๕...
 ๗๖...
 ๗๗...
 ๗๘...
 ๗๙...
 ๘๐...
 ๘๑...
 ๘๒...
 ๘๓...
 ๘๔...
 ๘๕...
 ๘๖...
 ๘๗...
 ๘๘...
 ๘๙...
 ๙๐...
 ๙๑...
 ๙๒...
 ๙๓...
 ๙๔...
 ๙๕...
 ๙๖...
 ๙๗...
 ๙๘...
 ๙๙...
 ๑๐๐...

ลือเสียช่วยแล้วหรือยัง

ถ้าท่านจะซื้อ...
 ทองของรูปพรรณ...
 ๑...
 ๒...
 ๓...
 ๔...
 ๕...
 ๖...
 ๗...
 ๘...
 ๙...
 ๑๐...
 ๑๑...
 ๑๒...
 ๑๓...
 ๑๔...
 ๑๕...
 ๑๖...
 ๑๗...
 ๑๘...
 ๑๙...
 ๒๐...
 ๒๑...
 ๒๒...
 ๒๓...
 ๒๔...
 ๒๕...
 ๒๖...
 ๒๗...
 ๒๘...
 ๒๙...
 ๓๐...
 ๓๑...
 ๓๒...
 ๓๓...
 ๓๔...
 ๓๕...
 ๓๖...
 ๓๗...
 ๓๘...
 ๓๙...
 ๔๐...
 ๔๑...
 ๔๒...
 ๔๓...
 ๔๔...
 ๔๕...
 ๔๖...
 ๔๗...
 ๔๘...
 ๔๙...
 ๕๐...
 ๕๑...
 ๕๒...
 ๕๓...
 ๕๔...
 ๕๕...
 ๕๖...
 ๕๗...
 ๕๘...
 ๕๙...
 ๖๐...
 ๖๑...
 ๖๒...
 ๖๓...
 ๖๔...
 ๖๕...
 ๖๖...
 ๖๗...
 ๖๘...
 ๖๙...
 ๗๐...
 ๗๑...
 ๗๒...
 ๗๓...
 ๗๔...
 ๗๕...
 ๗๖...
 ๗๗...
 ๗๘...
 ๗๙...
 ๘๐...
 ๘๑...
 ๘๒...
 ๘๓...
 ๘๔...
 ๘๕...
 ๘๖...
 ๘๗...
 ๘๘...
 ๘๙...
 ๙๐...
 ๙๑...
 ๙๒...
 ๙๓...
 ๙๔...
 ๙๕...
 ๙๖...
 ๙๗...
 ๙๘...
 ๙๙...
 ๑๐๐...

หญิงตัวอย่าง

ยาหอมตรากิเลน

เป็นยาครรภ์รักษาประเสริฐนัก

บำรุงตั้งแต่เริ่มตั้งครรภ์ ตลอดจนคลอด

มีผู้นิยมทั่วประเทศ ได้รับใบสั่งร่วรวมหลายร้อยฉบับ

กรรยาของข้าพเจ้าได้ ใ้ยา หอมตรากิเลน เป็นยา ประ

ตาม...
 ปรากฏ...
 ๑...
 ๒...
 ๓...
 ๔...
 ๕...
 ๖...
 ๗...
 ๘...
 ๙...
 ๑๐...
 ๑๑...
 ๑๒...
 ๑๓...
 ๑๔...
 ๑๕...
 ๑๖...
 ๑๗...
 ๑๘...
 ๑๙...
 ๒๐...
 ๒๑...
 ๒๒...
 ๒๓...
 ๒๔...
 ๒๕...
 ๒๖...
 ๒๗...
 ๒๘...
 ๒๙...
 ๓๐...
 ๓๑...
 ๓๒...
 ๓๓...
 ๓๔...
 ๓๕...
 ๓๖...
 ๓๗...
 ๓๘...
 ๓๙...
 ๔๐...
 ๔๑...
 ๔๒...
 ๔๓...
 ๔๔...
 ๔๕...
 ๔๖...
 ๔๗...
 ๔๘...
 ๔๙...
 ๕๐...
 ๕๑...
 ๕๒...
 ๕๓...
 ๕๔...
 ๕๕...
 ๕๖...
 ๕๗...
 ๕๘...
 ๕๙...
 ๖๐...
 ๖๑...
 ๖๒...
 ๖๓...
 ๖๔...
 ๖๕...
 ๖๖...
 ๖๗...
 ๖๘...
 ๖๙...
 ๗๐...
 ๗๑...
 ๗๒...
 ๗๓...
 ๗๔...
 ๗๕...
 ๗๖...
 ๗๗...
 ๗๘...
 ๗๙...
 ๘๐...
 ๘๑...
 ๘๒...
 ๘๓...
 ๘๔...
 ๘๕...
 ๘๖...
 ๘๗...
 ๘๘...
 ๘๙...
 ๙๐...
 ๙๑...
 ๙๒...
 ๙๓...
 ๙๔...
 ๙๕...
 ๙๖...
 ๙๗...
 ๙๘...
 ๙๙...
 ๑๐๐...

๖๖...
 ๖๗...
 ๖๘...
 ๖๙...
 ๗๐...
 ๗๑...
 ๗๒...
 ๗๓...
 ๗๔...
 ๗๕...
 ๗๖...
 ๗๗...
 ๗๘...
 ๗๙...
 ๘๐...
 ๘๑...
 ๘๒...
 ๘๓...
 ๘๔...
 ๘๕...
 ๘๖...
 ๘๗...
 ๘๘...
 ๘๙...
 ๙๐...
 ๙๑...
 ๙๒...
 ๙๓...
 ๙๔...
 ๙๕...
 ๙๖...
 ๙๗...
 ๙๘...
 ๙๙...
 ๑๐๐...

๑...
 ๒...
 ๓...
 ๔...
 ๕...
 ๖...
 ๗...
 ๘...
 ๙...
 ๑๐...
 ๑๑...
 ๑๒...
 ๑๓...
 ๑๔...
 ๑๕...
 ๑๖...
 ๑๗...
 ๑๘...
 ๑๙...
 ๒๐...
 ๒๑...
 ๒๒...
 ๒๓...
 ๒๔...
 ๒๕...
 ๒๖...
 ๒๗...
 ๒๘...
 ๒๙...
 ๓๐...
 ๓๑...
 ๓๒...
 ๓๓...
 ๓๔...
 ๓๕...
 ๓๖...
 ๓๗...
 ๓๘...
 ๓๙...
 ๔๐...
 ๔๑...
 ๔๒...
 ๔๓...
 ๔๔...
 ๔๕...
 ๔๖...
 ๔๗...
 ๔๘...
 ๔๙...
 ๕๐...
 ๕๑...
 ๕๒...
 ๕๓...
 ๕๔...
 ๕๕...
 ๕๖...
 ๕๗...
 ๕๘...
 ๕๙...
 ๖๐...
 ๖๑...
 ๖๒...
 ๖๓...
 ๖๔...
 ๖๕...
 ๖๖...
 ๖๗...
 ๖๘...
 ๖๙...
 ๗๐...
 ๗๑...
 ๗๒...
 ๗๓...
 ๗๔...
 ๗๕...
 ๗๖...
 ๗๗...
 ๗๘...
 ๗๙...
 ๘๐...
 ๘๑...
 ๘๒...
 ๘๓...
 ๘๔...
 ๘๕...
 ๘๖...
 ๘๗...
 ๘๘...
 ๘๙...
 ๙๐...
 ๙๑...
 ๙๒...
 ๙๓...
 ๙๔...
 ๙๕...
 ๙๖...
 ๙๗...
 ๙๘...
 ๙๙...
 ๑๐๐...

สมัยนี้ จึงยอมรับความอยู่ดีชั่วต่าง ๆ จากรัฐบาลอย่างไม่โต้แย้ง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เรื่องเงินรัชชูปการ มาในสมัยนี้ประชาชนได้รับการศึกษาคีรีตัน จึงเริ่มตระหนักถึงสิทธิของตนที่ควรมีในกิจการบ้านเมือง ในตอนท้ายได้เสนอรัฐบาลให้ตั้งรัฐสภา และให้มีการเก็บภาษีรายได้ เพื่อให้เกิดความเสมอภาคระหว่างคนมีและคนจน และจะได้นำเงินที่ได้มาทำคุณประโยชน์ให้แก่ประเทศไครวดเร็วกว่าที่เป็นอยู่ (๖๐)

นอกจากหนังสือพิมพ์ในสมัยนี้จะได้อธิบายพร้อมและเสนอคำแนะนำแก่รัฐบาล ในประเด็นใหญ่ ๆ ดังกล่าวมาแล้ว ยังมีข้อปลีกย่อยบางประการที่หนังสือพิมพ์แทบทุกฉบับได้กระทำคือแคะไค้ เสียดสี การกระทำที่ไม่เหมาะสมของข้าราชการ และเจ้านายฝ่ายรัฐบาล ซึ่งมีผลเท่ากับเป็นการลดทอนความเชื่อถือในฝ่ายปกครองลง ดังเช่นตารที่ หนังสือพิมพ์ ไทยหนุ่ม (๖๑) ลงบทความ "สยามไม่ใช่คอกควาย" กล่าวถึงประเทศอิตาลีเสีย ว่ามีประชาชนโง่เขลาปล่อยให้พวกมีอำนาจกดขี่ แมว่าจะรู้ว่าถูกกดขี่แต่ก็ยอมรับ ผู้เขียนเปรียบอิตาลีเสีย ว่ามีสภาพเหมือนคอกควาย และกล่าวว่าสยามไม่เป็นอย่างนั้น เพราะมีพระเจ้าแผ่นดินที่ทรงคุณธรรม แมว่า "สยามจะอยู่ทางไกลอารยะประเทศและไกลแสงสว่างแห่งอารยะธรรม ก็จริง" ข้อความนี้ทำให้ทางรัฐบาลสงสัยว่าจะไม่ได้เขียนขึ้นอย่างจริงจัง คงมีความหมายที่แท้จริงแอบแฝงอยู่ กรมพระนครบาลจึงเรียก นายหอม นิลรัตน์ ณ ออยุธยา บรรณาธิการ ไปสอบสวน นายหอมได้ตอบแก้ว่าเป็นบทความที่เขียนด้วยความรักชาติ ข้อความนั้นไม่ได้หมายความว่าสยามจะเป็นประเทศป่าเถื่อน แต่หมายความว่า ประเทศสยาม ยังมีการปกครอง การกีดกันชนชั้น การกดขี่ ฯลฯ ไม่ทันประเทศอื่น (๖๒)

๖๐. "วาทกรรมเรื่องปกครอง", บางกอกการเมือง, ๒๕ มิถุนายน ๒๔๙๐.

๖๑. ไทยหนุ่ม, เป็นหนังสือพิมพ์รายวัน ออกเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๖๕ เลิกกิจการปี พ.ศ. ๒๔๙๖
นายหอม นิลรัตน์ ณ ออยุธยา เป็นเจ้าของ

๖๒. กรมศิลปากร, กองจดหมายเหตุแห่งชาติ เลขที่ ร. ๙ ม. ๒๖.๔/๒๒.

สยามรีวิว ลงบทความโจมตีข้าราชการบางคนที่ทำตน "ชนิกชนพอง"
เพราะถือว่าตนเองมีโชคชนกรรมคา ซึ่งเป็นเรื่องที่ทำให้ประชาชนไม่พอใจ (๒๓)

ไทยหนุ่ม เคือนสติขุนนางที่แสดงท่าเหยียดหยามราษฎรว่า
... การที่จัดแบ่งออกเป็นพวกขุนนางและราษฎรให้เป็นไป
คนละฝ่ายถือว่าเป็นก๊กเป็นเหล่ากันนั้น ไม่ใช่เป็นสิ่งที่ถูกต้อง
ช่วยทำนองคลองธรรม อันซึ่งจัดถือว่าพวกขุนนางเป็นนาย
ราษฎรเป็นบ่าวนั้นเป็นการผิดแท้ทีเดียว.... อันขุนนางนั้น
เขาเรียกว่า "Public Servant" คือ บ่าวของ
สาธารณชน (๒๔)

และได้แสดงให้เห็นถึงความฟุ้งเฟ้อของชนชั้นสูง โดยลงเป็นจดหมายโต้ตอบ
จดหมายที่ผู้อ่านถามมาดังนี้

ถาม: "ทำไมสินค้าพื้นเมืองต่าง ๆ... จึงไม่เป็นที่แพร่หลายเหมือนกับ
สินค้าต่างประเทศ อะไรเป็นต้นเหตุ และทำอย่างไรจึงจะแก้ไข
หายไคอย่างเด็ดขาด?"

ตอบ: "เราขอตอบโดยความจริงใจว่า พระบรมวงศานุวงศ์หรือคณะองค์
อภิรัฐมนตรีเป็นต้นเหตุ ถ้าจะแก้ไขให้หายเด็ดขาดก็คือ ทานที่เรา
กล่าวมาแล้ว ทานทรงเลิกลินยมเป็นตัวอย่าง (๒๕)

บางครั้งหนังสือพิมพ์ก็วิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลถึงขนาดกระทบกระเทือนพระเจ้า
แผ่นดิน ถึงตัวอย่างเช่น

๒๓. บทบรรณาธิการ, "ความต้องการของพลเมือง พลเมืองไม่ต้องการอำมาตย์ชนิก
พองจน", สยามรีวิว, ๒๓ มิถุนายน ๒๔๙๐.

๒๔. ไทยหนุ่ม, ๘ กรกฎาคม ๒๔๙๐.

๒๕. "จดหมายถึง บ.ก.", สยามรีวิว, ๒๕ มิถุนายน ๒๔๙๐.

... อย่าวาแตราษฎรที่ไม่ได้รับการศึกษา จะเป็นพลเมือง
ที่ดวงความเจริญของประเทศเลย ถึงพระเจ้าแผ่นดินที่มีชีวิต
ไม่เต็มความ ก็เป็นภัยแก่ประเทศเหมือนกัน การเป็นพระเจ้า
แผ่นดินในปัจจุบัน จะต้องเตรียมตัวเรื่อยมาแต่เมื่อเป็นรัชทายาท.... (๖๖)
แสดงให้เห็นว่าหนังสือพิมพ์ในสมัยนี้ ได้พยายามที่จะเข้าไปมีบทบาทในการ
วิพากษ์วิจารณ์ระบอบเก่าอย่างกว้างขวาง ซึ่งพิจารณาจากเนื้อหาและผลที่เกิดขึ้นภายหลัง
แล้ว หนังสือพิมพ์ในสมัยนี้ ได้ทำหน้าที่พัฒนาความคิดความอ่านทางการเมือง ของประชาชน
อยู่มากทีเดียว

๒. การนำความคิดเกี่ยวกับการปกครองในระบอบประชาธิปไตยมาเสนอ
และให้เหตุผลสนับสนุน

นอกจากการข่มขอบกพรองของรัฐบาลในระบอบเก่าดังกล่าวแล้วหนังสือพิมพ์ยัง
ได้เสนอ และชี้แนวทางระบอบประชาธิปไตยควบคู่ไปด้วย เป็นการชักจูงและโน้มน้าวให้
อ่านเกิดความศรัทธา ในการปกครองระบอบใหม่ บทความดังกล่าวแสดงออกถึงความปรารถนา
อย่างจริงจัง ที่จะให้ประเทศมีการเปลี่ยนแปลงเป็นระบอบประชาธิปไตย บางครั้งแม้จะมี
ลักษณะกร้าวราว แต่ก็จริงใจ เช่น บทความของหนังสือพิมพ์ สยามรีวิว เมื่อ ๑๐ กรกฎาคม พ.ศ.
๒๔๙๐ เรื่อง "ราษฎรตื่นแล้ว" ซึ่งได้เรียกร้องอย่างตรงไปตรงมาที่จะให้รัฐบาลตั้งรัฐสภา
และให้ดูแลราษฎรได้เขาไปมีส่วนบริหารประเทศ ผู้เขียนโดยกลสถาบันหนังสือพิมพ์ขึ้นอ้างว่า
การที่หนังสือพิมพ์หลายฉบับ ลงความเห็นในเรื่องที่ของการให้มีการตั้งรัฐสภาเหมือนกันหมด
แสดงให้เห็นว่าเป็นความต้องการของประชาชนด้วย นอกจากนี้ ผู้เขียนยังได้ชี้ให้เห็นถึงผล
ร้าย ที่อาจเกิดขึ้นกับรัฐบาล หากไม่มีการจัดตั้งรัฐสภาตามความต้องการของปวงชน กล่าว
คือ ราษฎรอาจกระทำการเรียกร้องเพื่อให้ได้มาซึ่งรัฐสภาอย่างรุนแรง จนถึงกับมีการลอบ
ปลงพระชนม์ประมุขของประเทศอย่างเช่นเหตุการณ์ในประเทศรัสเซีย ที่เรียกกันว่า

๖๖. "บุคคล", (นามแฝง) "ไม่คิดไม่แปลก," ไทยใหม่, กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๙๐.

"เลือดกับเหล็ก" (Blood and Steel) โดยยูเชียนโคเขียนว่า

... ซาร์นิโกลาช แห่งประเทศรัสเซีย ซึ่งถูกปลงพระชนม์
ด้วยมีราษฎรสามัญเมื่อหกเจ็ดปีมานี้ ถ้ายังทรงพุกได้ในเวลา
นี้จะต้องแสดงความเสียพระทัยในการที่พระองค์คิดโคธาไป
ประเทศต่าง ๆ เวลานี้สมเด็จพระราชาเป็นประมุข จึงต้องระวัง
ระไว คอยฟังเสียงราษฎรสวนมาก และอนุโลมตามเสนอมิให้
เป็นที่ขัดข้องศรัยได้ ขอให้ดูตัวอย่างพระเจ้าแอสคอนราชา
แห่งประเทศนอร์เวย์เด็ก เมื่อสมัยรถยนต์ออกใหม่ ๆ ราษฎร
ไม่ชอบรถยนต์ เพราะทำให้หมาตันทกใจ พระเจ้าแอสคอนยังไม่
กล้าใช้รถยนต์เลย (ดูพระราชหัตถเลขาเรื่องโกดบ้าน ของ
พระพุทธเจ้าหลวง) เรื่องนี้รัฐบาลที่รักควรสำเหนียกไว้ และ
คำริหารการตามควรแก่กาลสมัย ซึ่งราษฎรของท่านได้ตื่นแล้ว..(๒๗)

บทความนี้ได้ออกให้เกิดปฏิกิริยาในหมู่รัฐบาลมากดังกับการสอบสวนเกี่ยวกับ
หนังสือพิมพ์ สยามรีวิว โดยเฉพาะนายพรอมซึ่งเป็นเจ้าของได้ถูกสอบสวนประวัติการทำงานและ
การตองคดีเป็นพิเศษ ทางการไต่บันทึกไว้ว่า

... หนังสือพิมพ์ สยามรีวิว ฉบับ ๑๐ ก.ค. ที่ลงข่าว
กล่าวร้ายเกี่ยวกับการเมืองนั้น ทางการสืบสวนได้ความ
ว่า นายพรอมกับนายฉะออน อำพล เป็นผู้ช่วยเขียน

๒๗. "ราษฎรตื่นแล้ว" (บทนำ), สยามรีวิว, ๑๐ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๗๐.

แต่โดยคำสำนวนนั้น สันนิษฐานว่าเป็นถ้อยคำสำนวนของนายพรอม....
 เวदानุภูมิเหมือนนายพรอมรู้ตัวแล้ว ว่าหนังสือพิมพ์สยามวิวิธ ฉบับวันที่ ๑๐
 ก.ค. ๒๔๙๐ นั้นมีข้อความพุกดุนแรงมาก ได้เก็บหนังสือที่เหลือชายหมก
 ไม่ขายอีกต่อไป และมีพวกหนังสือพิมพ์บางคณะ กำลังสอบถามถึงกันอยู่
 ว่า เจ้าพนักงาน จะฟ้องหนังสือพิมพ์ฉบับนี้.... (๖๒)

นายเอก วิสกุล ซึ่งเคยเป็นนักหนังสือพิมพ์และนักเขียนในสมัยนั้น ได้เล่าให้ฟัง

ว่า

... อธิบดีกรมอัยการสมัยนั้น ได้เรียกบรรณาธิการ คือ
 นายพรอม ไปสอบถามว่าผู้ใดเขียน บรรณาธิการยอมรับ
 ว่าเขียนเอง อธิบดีกรมอัยการไม่เชื่อเพราะเห็นว่าเป็น
 เด็กอายุเพียง ๑๗ ปี ที่จริงแล้วบรรณาธิการไม่รู้ว่าเป็น
 เขียน แต่ฝ่ายราชการก็ไม่ใคร่จะโทษอะไร เพราะกลัวจะ
 เป็นเรื่องอื้อฉาว คนก็จะให้ความสนใจกันมากขึ้น.... (๖๕)

หลักฐานที่แสดงให้เห็นว่า หนังสือพิมพ์ระยะนั้นมีบทบาทต่อความคิดและความรู้
 สึกของรัฐบาลไม่น้อย คือการที่ผู้เขียนบทความตอบโต้โดยใช้นามว่า "โพวาทอง" ซึ่งมีนัก
 หนังสือพิมพ์ในสมัยนั้นบางคนเชื่อ อาจเป็น พระนามแฝง ของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้า
 เองก็เป็นได้ (๗๐)

๖๕. กรมศิลปากร, กองจดหมายเหตุแห่งชาติ เลขที่ ร.๗ บ. ๑.๓/๔๕ "บันทึกว่าด้วยการ

สอบสวน เรื่องหนังสือพิมพ์ สยามวิวิธ พ.ศ. ๒๔๙๐.

๖๕. สัมภาษณ์, เอก วิสกุล, นักหนังสือพิมพ์อาวุโส, วันที่ ๒๕ ก.ค. ๒๕๑๕.

๗๐. เฟิงอาน, วันเดียวกัน.

ซึ่งเมื่อพิจารณาเนื้อหาของบทความแล้วก็เห็นว่าเชื่อถือ หรือมีฉันทน์ก็คงเป็นจรรยาชั้นสูง พระองค์ใดพระองค์หนึ่งในคณะรัฐบาล บทความนี้ปรากฏในหนังสือพิมพ์กรุงเทพฯ เกล็ดเมด แสดงความไม่เห็นด้วยกับการที่หนังสือพิมพ์ใส่คำพูดที่มิมีการศึกษาไม่พึงใจ เช่น คำว่า "เลือดกับเหล็ก" ซึ่งถือว่าเป็นคำขู่ข่มประชาชน ทั้งยังมีการยกเอาพระเจ้านารายณ์ มาเปรียบเทียบกับควย และโต้แย้งว่า หนังสือพิมพ์มีอคติต่อรัฐบาลที่กล่าวหาว่าการที่ประเทศสยามไม่มีรัฐสภานั้นเป็นความผิดของรัฐบาล รวมทั้งขอลดอาทิวราษฏรไม่ได้รับผลประโยชน์ตอบแทนจากการเสียดวยสาอากร

บทความนี้ได้อีกความใฝ่ฝ่ายรัฐบาล โดยที่ใหญ่อานติกว่า "รัฐบาลทำอะไรให้แกพลเมือง จนเป็นเหตุมิให้ประเทศมีรัฐสภาได้" "การปกครองระบอบนี้เสียหายอย่างไร" "รัฐบาลเองไม่เคยนำเงินของราษฎรไปใช้ในทางเสียหาย เช่นเอาไปเดินการพระที่นั่งมณฑลศาลาโล" ในตอนท้ายได้แสดงความเห็นใจประมุขของประเทศว่า

... การปกครองคนตั้งล้านขึ้นไป ไม่ใช่เป็นของง่าย....
 อย่างนี้กว่าผู้เป็นประมุข เอาแต่ลำพังคนเดียว พอบานมีหน้าที่
 ทำความยุติธรรมและโอบอ้อมอารี ในระหว่างครอบครัวเพียงไร
 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงมีภาระเช่นนั้นล้านเท่าโกฏิเท่า
 เมื่อใดทรงแสดงให้ประจักษ์แล้ววาทรงเป็นประมุขได้ก็ ทำไมท่าน
 จึงจะนำความรำคาญใจมาสู่พระองค์? พระองค์ก็เหมือนกับเราท่าน
 ทรงหวาดหวั่นคำเสียดสีของนักเลงโตไป แต่พระองค์ก็เกียรติยศ
 เราท่านจะไม่ยอมให้ใครลดถอนได้ พระองค์มีพระราชประสงค์
 ความเคารพยำเียงยิ่งกว่านั้น.... (๗๑)

ในขณะเดียวกัน หนังสือพิมพ์ไทย ซึ่งเป็นที่ทราบดีว่าเป็นหนังสือของรัฐบาล ก็
 ลงข้อความเห็นอกเห็นใจรัฐบาล ประณามการที่หนังสือพิมพ์บางฉบับลงความเห็นเรื่องการ
 ให้ตั้งรัฐสภารุนแรงเกินไป ซึ่งอาจก่อให้เกิดภัยมากกว่าเป็นการสร้างสรรค์ และให้ความ
 เห็นว่า การเปลี่ยนแปลงไปสู่ระบอบรัฐสภานั้น ไม่ใช่เรื่องง่าย ถ้าเปลี่ยนผิดจะร้ายไป
 ยิ่งกว่าเก่า สู้ไม่เปลี่ยนเสียเลยดีกว่า พระมหากษัตริย์ทรงทำประโยชน์แก่มืองไม่น้อย
 และฝ่ายบริหารก็ไต่พยายามแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ เช่นพยายามแต่งตั้งผู้มีความรู้ ความ
 สามารถดำรงตำแหน่งที่เหมาะสม หนังสือพิมพ์ไทย แสดงความไม่เห็นด้วยกับการที่จะต้อง
 มีการปกครองตามแบบประเทศส่วนมากเป็นแฟชั่น เพราะราษฎรจำนวนมากไม่รู้เรื่อง
 เกี่ยวกับรัฐสภา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในหัวเมืองแล้วยิ่งไม่เข้าใจการเมืองเลยจะมีความรู้ใน
 การเลือกผู้แทนของตนอย่างไร และสรุปท้ายบทความว่า

... หนังสือพิมพ์ที่จะตั้งเตือนญาติเขียนรัฐบาลประการใด
 ก็ควรจะทำด้วยความสุภาพ จะปลุกให้ราษฎรตื่นก็ควรแล้ว
 แต่ต้องตื่นเพื่อความเจริญของประเทศ ปลุกให้ทำงาน และ
 รู้จักหน้าที่ของตน อย่าปลุกให้ระส่ำระสายแกพลงเมืองทั่วไป
 ที่หนังสือพิมพ์บางฉบับลงข้อความเกินขีด จนเป็นเชิงยุยงส่ง
 เสริม ให้เกิดยุคเข็ญขึ้นนั้นอาจมีโทษได้ เมื่อพวกหนังสือพิมพ์
 มิได้รักษาวินัยอันงามได้ ก็อาจเป็นเหตุให้รัฐบาลต้องมีกฎหมาย
 ควบคุมกันขึ้น... (๗๖)

หลังจากนั้นอีกได้ไม่นาน รัฐบาลได้ประกาศเลิก พระราชบัญญัติ ว่าด้วยสมุด
 เอกสารการพิมพ์ พ.ศ. ๒๔๖๕ และประกาศ พระราชบัญญัติว่าด้วยสมุดเอกสารและหนังสือ
 พิมพ์ พ.ศ. ๒๔๗๐ ขึ้นแทน (๗๗) ภัยความหวังที่จะควบคุมหนังสือพิมพ์ให้รัดกุมยิ่งขึ้น เนื่อง
 จากพระราชบัญญัติเดิมยังมีช่องโหว่ในเรื่องการเป็นบรรณาธิการซึ่งที่เคยกล่าวแล้ว

๗๖. "คำหนึ่ง" (นามปากกา), หนังสือพิมพ์ไทย, ๒๒ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๗๐.
 ๗๗. กุรายละเอียบ, "พระราชบัญญัติสมุดเอกสารหนังสือพิมพ์ พ.ศ. ๒๔๗๐",
ราชกิจจานุเบกษา ๔๔ (๕ กันยายน ๒๔๗๐).

พระราชบัญญัติฉบับใหม่จึงโคบิคของไต้หวันเสีย ก็โดยใคกำหนดคุณสมบัติของผู้ที่จะเป็น
 บรรณาธิการ ซึ่งต้องขออนุญาตจากสมุหเทศาภิบาลไว้อย่างละเอียด นอกจากนี้มีขอรห้าม
 สำหรับข้าราชการไม่ให้เขียนบทความลงหนังสือพิมพ์ และห้ามลงข่าวต่างประเทศที่อาจ
 นำความเสียหายแก่ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ แมวว่าจะมีพระราชบัญญัติใหม่ เพื่อควบ
 คุมหนังสือพิมพ์ให้รัดกุมมากขึ้น แต่ก็ไม่มียผลต่อการดำเนินงานของหนังสือพิมพ์ในสมัยต่อมา
 ซึ่งนับว่าแคะจะวิความรุนแรงขึ้น เช่น หนังสือพิมพ์ ไทยใหม่ (๓๕) ซึ่งมีควขวัญว่า "ตั้งตน
 ชีวิตใหม่โดยอ่านไทยใหม่" เป็นหนังสือพิมพ์อีกฉบับหนึ่ง ซึ่งมีความต้องการให้มีการปกครอง
 แบบรัฐสภา โดยหาข่าวต่างประเทศมาลง เพื่อเป็นการชี้แนวทางให้ประชาชนเห็นควโดย
 ทางอ้อม เช่น บทความเกี่ยวกับการชบด เพื่อเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นประชาธิปไตย
 ในสเปน บทความ เรื่อง "เกิดบนราชบัลลังก์ตายบนราชบัลลังก์" ซึ่งแปลมาจากบทความ
 ของนายวินสตัน เชอร์ชิล (Churchill) นายกรัฐมนตรีอังกฤษ ขณะนั้นแสดงให้เห็นความ
 ผิดพลาดในการดำเนินนโยบายของพระเจ้าอัลฟองโซ่ ที่ไม่ยอมปรับปรุงการปกครองให้ทันสมัย
 เมื่อต้นปี พ.ศ. ๒๔๗๔ ไทยใหม่ทวีความรุนแรงในการเรียกร้องการปกครอง
 แบบประชาธิปไตยมากขึ้น และอย่างตรงไปตรงมาควการอธิบายให้เห็นถึงความถึงามของ
 ระบอบประชาธิปไตย และเสริมคตทายว่า

...เวลานั้พลเมืองทั้มีภูมิความรูและความสามารถ
 เสมอกับทานองคมนตรี (สภาที่ปรึกษาพระมหากษัตริย์)
 ก็มีอยู่เป็นจำนวนมาก ถึงแมจะยังไม่ตั้งรัฐสภา ก็

๓๕. ไทยใหม่, เป็นหนังสือพิมพ์รายวัน ออกเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๗๓ นายบันจง ศุสุชาติ
 เป็นเจ้าของ.

หน้าจะทำได้โดยโฆษณาาร่างกฎหมายให้ประชาชน
โคคิคมเสียก่อนแล้วจึงพิจารณาแก้ไขประกาศออก
ไว้เป็นกฎหมาย.... (๗๕)

และเมื่อพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จไปรักษาพระเนตรต่างประเทศ
หนังสือพิมพ์ ไทยใหม่ ลงบนหน้าส่งเสด็จ " Bon Voyage " และให้ความหวังว่าพระองค์จะ
โคทรงศึกษาวิธีการทางประชาธิปไตย เพื่อนำมาใช้ปรับปรุงบ้านเมืองให้ทันสมัย.... (๗๖)

บทความซึ่งทำให้เกิดความเคลื่อนไหวทางความคิดมากอีกบทความหนึ่งคือ
"ชีวิตของประเทศ" (๗๗) โดย "ศรทอง" ลงในไทยใหม่ในปี พ.ศ. ๒๔๗๔ เจ้าของนามแฝงคือ
พระยาศรราชภัฏพิพัฒน์ เป็นบทความที่ผู้เขียนตั้งใจจะรวบรวมข้อเท็จจริงและเสนอความคิดเห็น
เพื่อช่วยในการตัดสินใจของรัฐบาล ว่าถึงเวลาแล้วที่ควรจะเป็นประชาธิปไตย โดยเหตุ
ที่ผู้เขียนต้องการเห็นการเปลี่ยนแปลงให้เป็นไปอย่างละมุนละม่อม บทความนี้เป็นบทความที่เขียน
อย่างมีหลักเกณฑ์และเหตุผล ไม่ใช่อารมณ์การราว เต็มไปด้วยความเห็นใจและเข้าใจต่อปัญหา
ในสมัยนั้น โดยโคใช้ให้เห็นถึงบทบาทของหนังสือพิมพ์ในเวลานั้นคว่ำว่า

... ข้าพเจ้าอยากจะกล่าวโทษว่า ที่ความเจริญของ
ประเทศสยามเดินช้ากว่าที่ควรอยู่ทุกวันนี้ ก็
เพราะทางราชการไม่โยคี่ต่อหนังสือพิมพ์นั้นเป็นส่วน
อยู่ควย ถึงแม้ว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและ
เจ้าใหญ่ นายโค ผู้มีพระเนตรอันใสสว่าง ทรงเห็น

๗๕. สนิท เจริญรัฐ, โอ...ว่าอาณาประชาราษฎร์, (พระนคร : แพรวพิทยา, ๒๕๐๗)
หน้า ๘๕.

๗๖. หน้าเดียวกัน, เรื่องเดียวกัน.

๗๗. (บรรยายละเอียด), "ศรทอง" (นามแฝง), ชีวิตของประเทศ, (พระนคร : มิตรนรา
การพิมพ์, ๒๕๑๒).

คุณประโยชน์ของหนังสือพิมพ์อยู่ที่ แตกมีข้าราชการ
ชั้นรอง ๆ ซึ่งเป็นเครื่องจักรของประเทศไมโยคี
และคุณหนังสือพิมพ์อยู่เป็นอันมาก.... (๗๘)

การลงบทความเรียกร้องประชาธิปไตยในทำนองนี้ มีผลให้รัฐบาลเริ่มพิจารณา
ท่าทีของ ไทยใหม่ อย่างไม่สู้ไวใจนัก โดยที่เกรงไปว่าจะมีผลในทางปลุกปั่นและสร้าง
ประชามติได้สำเร็จ เจ้านายชั้นสูงผู้หนึ่งถึงกับรับสั่งว่า

... ไอพวกเด็กหนุ่ม ๆ ที่ ไทยใหม่ เห็นจะมีตัวเอนเอียง
ไปทางบอลเชวิคเป็นแน่.... (๗๙)

เอก วิสกุล อธิบดีหนังสือพิมพ์ เพื่อนสนิทของพระยาศรราชภักดิ์พัฒนาผู้หนึ่ง ได้
กล่าวถึงบรรยากาศแห่งความขัดแย้งระหว่าง ไทยใหม่ และรัฐบาลไว้ว่า

... จนถึงกับเจ้าหน้าที่กรมอัยการ ได้คัดบทความ
เสนอเสนาบดีกระทรวงมหาดไทย และแนะนำให้
ฟ้องหนังสือพิมพ์ ไทยใหม่ เกรงบุญของหนังสือพิมพ์
ไทยใหม่ ที่สมเด็จเจ้าฟ้ากรมพระนครสวรรค์วรพินิต
ซึ่งดำรงตำแหน่งเสนาบดีในขณะนั้น ทรงเห็นข้อ
ความทั้งหมดเป็นความเห็นที่ชมสรรมา มิได้ตั้ง
ใจจะปลุกปั่นให้ราษฎรกระด้างกระเดื่องตามความ
เข้าใจของกรมอัยการ เรื่องจึงได้สงบไป.... (๘๐)

นอกเหนือจากการที่หนังสือพิมพ์ต่างพากันลงบทความเรียกร้องให้มีการปกครอง
ระบอบประชาธิปไตยอย่างกว้างขวางดังกล่าวนั้นแล้ว ยังมีเหตุการณ์หนึ่งซึ่งมีส่วนเร่งเร้า
ให้ประชาชนต้องการเปลี่ยนแปลงการปกครองมากขึ้นคือ เมื่อหนังสือพิมพ์ สยามออปเชอร์เวออร์
ฉบับวันเสาร์ที่ ๑๖ เมษายน พ.ศ. ๒๔๗๐

๗๘. เฟิงอาน, หน้า ๘๘.

๗๙. สนิท เจริญรัฐ, เรื่อง กิม, หน้า ๘๒.

๘๐. เอก วิสกุล, "พระยาศรราชภักดิ์" ในคอลัมน์ "คนกับงาน", สังคมศาสตร์ปริทัศน์,

โคขาวที่ตลาดเคลื่อนมาว่า รัฐบาลกำลังจะตั้งสภา ๆ หนึ่ง ซึ่ง สยามออปเซอร์เวออร์ คิด
 วาดเป็นรัฐสภา จึงก่อให้เกิดการตื่นเต้นในวงการหนังสือพิมพ์ . โดยเหตุที่ สยามออปเซอร์
 เวออร์ เป็นหนังสือพิมพ์ที่เชื่อถือได้ฉบับหนึ่ง และหนังสือนี้เองก็มีแนวโน้มที่จะคิดว่าสิ่งที่จะ
 หนังสือพิมพ์ ได้เรียกร้องมานานคงจะสัมฤทธิ์ผล จึงต่างพากันประโคมข่าวกันอย่างใหญ่โต
 เช่น บางกอกการเมือง เสนอบทความ "รัฐสภาสยามและความอับอายของเรา" ฉบับ
 ที่ ๑๘ เมษายน ๒๔๙๐ แสดงความคาดคะเนว่า หากเป็นความจริงตามข่าวที่ว่า รัฐบาลจะ
 จัดตั้งรัฐสภาก็คงเป็นสภาที่ไม่ใคร่มีอำนาจอย่างสมบูรณ์ เพราะประชาชนส่วนใหญ่ยังไม่มีความ
 รู้เกี่ยวกับรัฐสภา ในขั้นแรกรัฐสภาจึงคงอยู่ภายใต้การควบคุมของฝ่ายบริหาร

"แร็กเซอร์" แห่ง ศรีกรุง ได้ให้ความเห็นว่า ความดำริของรัฐบาลครั้งนี้เป็น
 ที่พอใจของประชาชนทุกชั้น และโคกลาวอย่างมั่นใจว่า

... ข้าพเจ้าหวังว่าเรื่องนี้คงไม่ใช่เรื่องพูดเอาใจเล่น
 ชั่วครั้งชั่วคราวแล้วก็สาปสูญไป และหรือคงไม่ใช่เรื่องที่
 กิดขึ้นเพื่อกระหนามกันเล่นให้สมอยาก.... (๕๑)

ไทยหนุ่ม เองก็ให้คำยืนยันอย่างแข็งขันว่า ในขณะที่ประชาชนกำลังต้องการ
 มีส่วนในการปกครองบ้านเมืองนั้น ไทยหนุ่ม กล่าวยืนยันว่าโคขาวมีมูลความจริงว่า พระ
 มหากษัตริย์โปรดให้มีการจัดตั้งรัฐสภาขึ้นอีกสภาหนึ่ง (๕๒)

หลังจากที่ หนังสือพิมพ์โคลงขาวโคมล่อ ยืนยันอย่างเกรี้ยวกราว ประชาชน
 ได้ให้ความสนใจกันมาก บางคนถึงกับเขียนบทความส่งลงหนังสือพิมพ์ เช่น นายเกษ ฒ สำนธ

๕๑. ศรีกรุง, ๑๘ เมษายน พ.ศ. ๒๔๙๐.

๕๒. ไทยหนุ่ม, ๑๘ เมษายน พ.ศ. ๒๔๙๐.

เขียนบทความในรูปจดหมายถึง ๗ ฉบับแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับชาวนี้ โดยชี้สาเหตุว่าเป็นไปโต และอธิบายให้เห็นถึงผลที่จะได้จากการตั้งรัฐสภาอย่างยี่ดยาว (๘๓)

รัฐบาลเห็นว่าเรื่องราวจะลุกลามไปใหญ่โต เนื่องจากการประโคมข่าวของหนังสือพิมพ์ ทำให้ประชาชนถือเป็นเรื่องเป็นจริง และติดตามข่าวกันอย่างสนใจ จึงให้หนังสือพิมพ์สั่งกักพระคลังข้างที่ของรัฐบาล คือหนังสือพิมพ์ไทย ลงบทความแถลงให้ทราบความจริงทั่ว ๆ ไปว่า ชาวนาที่หนังสือพิมพ์ลงเรื่องรัฐบาลจะตั้งรัฐสภานั้น เป็นการเข้าใจผิด เพราะสภาที่จะตั้งนั้นคือ รัฐมนตรีสภา ซึ่งไม่เป็นของใหม่อะไรสำหรับคนไทย เพราะเคยมีมาแล้วในอดีต นอกจากนั้นยังได้อธิบายถึงลักษณะ และการดำเนินงานของสภาใหม่นี้ด้วย

การแถลงปฏิเสธข่าวของรัฐบาลก่อให้เกิดความผิดหวังและขุ่นเคืองในหมู่นักหนังสือพิมพ์และประชาชนมาก เพราะเท่ากับเป็นการทำลายศรัทธา และความหวังที่ประชาชนยังเคยมีอยู่ก่อนหน้านั้น ทั้งนำข้อความบางตอนในหนังสือพิมพ์ไทย ก็ยังสร้างความกระทบกระเทือนให้แก่จิตใจของประชาชนอีกด้วย การย่ำว่า ประชาชนไม่มีสิทธิแต่อย่างใด

...สมเด็จพระเจ้าแผ่นดินจึงเป็นผู้ทรงไว้ซึ่งสิทธิแห่งการ

เลือกบุคคลเข้าบรรจุในสภา ไม่ใช่ราษฎรหรือใครคนอื่น

เป็นผู้เลือกอย่างที่เข้าใจกันอยู่... (๘๔) (การเน้นเป็นของผู้วิจัย)

แม้ว่าการเสนอข่าวของหนังสือพิมพ์ จะผิดพลาดในกรณีนี้ แต่ก็ได้ทำให้เกิด

ผลทางอ้อม นั่นคือความรู้สึกผิดหวังและโกรธเคืองของประชาชนที่มีต่อรัฐบาล (๘๕) ประกอบกับหนังสือพิมพ์ยังไม่ละความพยายามที่จะเรียกร้อง เพื่อให้ได้มาซึ่งการปกครองระบอบประชาธิปไตย จึงทำให้หนังสือพิมพ์เป็นสถาบันที่ก้าวขึ้นเผชิญหน้ากับรัฐบาลมากกว่าสถาบันใด ๆ ในเวลานั้น

๘๓. ไทยหนุ่ม, ๑๘ - ๒๕ เมษายน พ.ศ. ๒๔๗๐.

๘๔. หนังสือพิมพ์ไทย, ๒๐ เมษายน พ.ศ. ๒๔๗๐.

๘๕. สว่าง ลานเหล็ก ๓๗ ปีแห่งการปฏิวัติ, (พระนคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๑๔)

การที่หนังสือพิมพ์ได้แสดงบทบาทที่สำคัญในการปูพื้นฐานความคิดทางประชาธิปไตยมาเป็นเวลาพอสมควรนั้น ได้มีส่วนช่วยใ้การเปลี่ยนแปลงการปกครอง ๒๔๗๕ เป็นไปด้วยความราบรื่นอยู่ไม่น้อย โดยจะเห็นได้จากหนังสือพิมพ์อาวุโสท่านหนึ่งแห่ง ศรีกรุง ได้สรุปบทบาทของหนังสือพิมพ์อันมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงการปกครองในครั้งนั้นว่า

....แรงกระตุ้นและปลุกปั่นที่สำคัญยิ่ง เห็นจะเป็นหนังสือพิมพ์รายวัน ตั้งแต่เริ่มรัชกาลที่ ๗ คู่มืออันจะมีบทบาทรุนแรงมากยิ่งขึ้น เพราะในตอนนั้นพวกกอการ ร.ศ. ๑๓๐ ได้เข้ามามีบทบาทในหนังสือพิมพ์หลายคน เช่น ร.ต.เนตร พูนวิวัฒน์ ร.ท. จรูญ ฌ บางช่วง ร.ต. ป่วย บุญยรัตนพันธ์ ร.ต.สอน วงศ์โต ฯลฯ (๘๖)

และจะเห็นได้ชัดที่สุดจากคำยืนยันของ นายปรีดี พนมยงค์ ซึ่งถือกันว่าเป็น "มันสมอง" ของคณะผู้ก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครองที่ไ้กล่าววว่า

....เมื่อข้าพเจ้ากลับประเทศไทยใน พ.ศ. ๒๔๗๐ หลังจากที่ไปอยู่ฝรั่งเศสเกือบ ๗ ปีนั้นแล้ว ปรากฏว่าชนรุ่นหนุ่มสมัยนั้น ชนิดที่ไม่เคยไปเห็นระบบประชาธิปไตยในต่างประเทศ แต่ก็มี ความตื่นตัวที่ต้องการเปลี่ยนแปลงระบบสมบูรณาญาฯ ทั้งนี้ก็แสดงถึงว่า ผู้ที่มีไ้มีความเป็นอยู่อย่างระบบศักดินาเกิดจิตสำนึกที่เขาประสบแก่ตนเอง ถึงความไม่เหมาะสมของระบบนั้น และอิทธิพลที่เขาได้รับจาก สื่อมวลชน ที่มีลักษณะก้าวหน้าในสมัยนั้น เรียกร้องให้มีการเปลี่ยนระบบศักดินามาเป็นระบบประชาธิปไตย ภายใต้รัฐธรรมนูญ เพราะเหตุนี้พวกเขาจำนวนน้อยที่กลับมาจากยุโรป จึงไม่มีความลำบากมากนัก ในการชวนผู้คนที่ัวในเมืองไทย ให้เขาเป็นสมาชิกในคณะราษฎร เพราะเขามีพื้นฐานแห่งความตองการนั้นอยู่แล้ว... (๘๗) (การเนนเป็นของผูวิัจัย)

๘๖. "วิทยายุทธ" (นามแฝง), "กัโยคินที่เสาชิงช้า", มหาสารภูม, ๒๘ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๑๕.

๘๗. ปรีดี พนมยงค์, บางเรื่องเกี่ยวกับการก่อตั้งคณะราษฎร และระบบประชาธิปไตย, (พระนคร : นิติเวช, ๒๕๑๕), หน้า ๑๘.